

А. ГАЛАС

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В КЛАСАХ ІЗ МОВАМИ НАВЧАННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**

А. ГАЛАС

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В КЛАСАХ ІЗ МОВАМИ НАВЧАННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Ужгород – 2023

Галас А. М.

Методика викладання української мови в класах із мовами навчання національних меншин: Навчально-методичний посібник. Ужгород, 2023. 97 с.

Рецензенти

Барань Є. Б. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II – кафедри української мови та культури Ниредьгазького університету

Шкурко Г. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови «Ужгородський національний університет»

Рекомендовано до друку вченою радою
філологічного факультету ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»,
протокол № 7 від 19 травня 2023 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КЛАСАХ ІЗ МОВАМИ НАВЧАННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН»

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЯК НЕРІДНОЇ

УКРАЇНСЬКА МОВА – ДЕРЖАВНА МОВА, МОВА МІЖЕТНІЧНОГО
СПІЛКУВАННЯ

ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НЕРІДНОЇ

ЗМІСТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КЛАСАХ ІЗ НАВЧАННЯМ МОВАМИ
НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ФОРМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФОНЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ І ФРАЗЕМИКИ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОРФОГРАФІЇ І ПУНКТУАЦІЇ

ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ВИКЛАДАННІ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

ПЕРЕДМОВА

Навчально-методичний посібник рекомендований для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Українська мова і література» спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), які оволодівають навчальною дисципліною «Методика викладання української мови в класах із мовами навчання національних меншин».

У підготовці майбутнього вчителя, який навчатиме української мови учнів, для яких вона не є рідною, здійснюватиме професійну освітню діяльність в мультиетнічному, мультилінгвальному середовищі, навчальна дисципліна «Методика викладання української мови в класах із мовами навчання національних меншин» посідає важливе місце.

Метою вивчення курсу є засвоєння здобувачами основних понять методики викладання української мови в класах (групах) із навчання мовами національних спільнот; оволодіння теоретичними знаннями про лінгводидактичні основи викладання української мови (зміст і обсяг навчання, підходи, стратегії навчання, принципи, методи, прийоми, форми, засоби навчання) як нерідної; формування методичної компетентності.

Нові підходи до викладання предметів мовно-літературної галузі в контексті сучасних освітніх модифікацій зумовлюють нові вимоги до рівня професійної компетентності вчителя української мови як державної.

Методики викладання української мови як рідної і нерідної мають спільні ознаки, однак майбутньому вчителю необхідно засвоїти диференційні принципи, які визначають специфіку викладання української мови як нерідної. Викладачеві української мови важливо орієнтуватися в здобутках методичної науки і намагатися виробити оригінальну, власну методику з урахуванням навчальної програми, контингенту учнів, умов навчання, визначених навчальних стратегій і т. ін. Майбутній учитель української мови має вміти вибудувати стратегію навчання з позицій новітніх освітніх технологій, запровадження випробуваних традиційних та інноваційних методів і прийомів навчання.

Удосконалення соціолінгвістичної, психолінгвістичної, культурологічної, міжкультурної компетентностей майбутнього педагога сприятиме вмінням посилити мотивацію учнів до вивчення української мови, переконати їх у тому, що «бути двомовним – це щаслива нагода, це шанс зрозуміти й відчути, що існує багато мов» (Б. Кассен).

У пропонованому посібнику подано програму навчальної дисципліни, перелік рекомендованої наукової, науково-методичної літератури, законодавчі та інструктивно-методичні матеріали, які стосуються освітнього процесу в сучасній українській школі і викладання предметів мовно-літературної галузі, перелік модельних навчальних програм і чинних підручників з української мови для учнів класів з угорською, румунською і молдовською мовами навчання.

Найважливіші теми і питання до них сформульовані з урахуванням

напрацювань у методиці викладання мови як нерідної. Рекомендовані джерела для опрацювання, які додаються до кожної теми, тести, запитання для самоконтролю, зразки різних типів завдань, у т. ч. й проблемно-ситуативні, мають на меті допомогти здобувачеві в системному й послідовному засвоєнні основних понять методики викладання української мови в класах (групах) із навчанням мовами національних спільнот, апробації рівня оволодіння теоретичними знаннями, вдосконалення власної методичної компетентності.

У посібнику передбачені різні види самостійної дослідницько-пошукової і творчої роботи, які передбачають удосконалити вміння здобувачів застосовувати засвоєні теоретичні відомості у професійній діяльності, визначати стратегії навчання, аналізувати й обирати модельні навчальні програми, шкільні підручники, створювати сучасне навчально-методичне забезпечення для вивчення тем, давати професійну експертну оцінку підручників та інших видів навчальної літератури з української мови для учнів класів / груп з навчанням мовами національних спільнот, моделювати педагогічні ситуації, ситуативно-рольові ігри, спостерігати за професійною діяльністю вчителів, аналізувати власні спостереження, планувати, розробляти і презентувати уроки (фрагменти занять) української мови.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КЛАСАХ ІЗ НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН»

Загальні питання методики викладання української мови як нерідної

Предмет, завдання і мета навчальної дисципліни «Методика викладання української мови в класах із мовами навчання національних меншин». Відомості з історії становлення методики викладання української мови як нерідної. Зв'язок методики викладання української мови з іншими науками – педагогікою (дидактикою), психологією (загальною, віковою, педагогічною, соціальною), мовознавством, психолінгвістикою, контрастивною лінгвістикою, лінгвістикою тексту, комунікативною лінгвістикою, риторикою, лінгводидактикою, українознавством, етнокультурологією, лінгвокультурологією, етнопедагогікою, етнопсихологією, соціолінгвістикою. Проблемні аспекти викладання української мови в закладах загальної середньої освіти України з навчанням мовами національних меншин (спільнот).

Українська мова як державна мова, мова міжетнічного спілкування

Значення вивчення української мови як державної в закладах загальної середньої освіти з мовами навчання національних спільнот. Мовна свідомість. Компоненти мовної свідомості. Поняття «мовна картина світу». Мовна поведінка. Мовний вплив. Мовна стійкість. Зміст понять *рідна мова, друга мова*. Мовне середовище. Мовне оточення. Поняття білінгвізму і диглосії. Різновиди білінгвізму. Навчальна двомовність.

Засади навчання української мови як нерідної

Загальнодидактичні, педагогічні і психологічні основи навчання української мови як нерідної. Лінгвістичні, соціолінгвістичні і лінгвокультурологічні основи навчання мови. Мета навчання української мови в закладах загальної середньої освіти з викладанням мовами національних меншин (спільнот). Загальнодидактичні і спеціальні методичні принципи навчання української мови як нерідної: комунікативність, функціональність, усна основа навчання, опора на рідну мову учнів (транспозиція, інтерференція). Специфіка змісту і методів навчання української мови як нерідної. Сучасні принципи методики навчання української мови як нерідної.

Підходи до навчання української мови як нерідної

Типологія підходів до навчання мови як нерідної. Підходи лінгвістичні (структурний, лексичний, соціокультурний), дидактичні (особистісно орієнтований, дедуктивний, індуктивний), психологічні (глобальний, гуманістичний, когнітивний). Інтегровані підходи до вивчення української мови як нерідної: комунікативно-діяльнісний підхід, технологія навчання у співпраці (коопероване навчання).

Методи навчання української мови як нерідної

Критерії відбору методу навчання. Характеристика традиційних методів навчання мови як нерідної. Методи прямі (натуральний, прямий, аудіовізуальний, аудіолінгвальний). Методи свідомі (граматико-перекладний, свідомо-практичний, свідомо-зіставний, програмований). Методи комбіновані (комунікативний, активний, репродуктивно-креативний, інтегральний). Методи інтенсивні (сугестопедичний, метод активації, емоційно-смысловий, ритмопедія, гіпнопедія). Рецептний метод навчання мови. Місце і роль імітативного методу навчання мови. Інноваційні методи навчання мови як нерідної. Інтеграція методів навчання. Прийоми навчання української мови.

Зміст навчання української мови як нерідної

Структурні компоненти змісту навчання. Процесуальний і предметний зміст навчання. Формування комунікативної компетенції як кінцевий результат засвоєння змісту навчання. Зв'язок комунікативної компетенції з лінгвістичною, соціолінгвістичною, прагматичною компетенціями. Ключові компоненти процесу пізнання дійсності: знання фонетичні, лексичні, граматичні, країнознавчі. Формування в учнів раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом. Формування мовленнєвих навичок і мовленнєвих умінь. Види мовленнєвої діяльності і мовленнєві стратегії. Основні і допоміжні види мовленнєвої діяльності. Принципи відбору змісту навчання української мови.

Урок української мови в класах із навчанням мовами національних меншин

Специфіка уроку української мови як нерідної. Основні ознаки уроку: мовленнєва спрямованість; функціональність; ситуативність; індивідуалізація процесу навчання; мотивація. Вимоги до уроку української мови як нерідної. Психологічні особливості уроку. Система уроків української мови як нерідної. Типологія уроків. Композиція уроку української мови як нерідної. Планування уроку. Педагогічна взаємодія на уроці української мови. Дидактичне мовлення викладача як засіб педагогічної взаємодії. Співвідношення на уроці української і рідної мови учнів. Способи фіксації і виправлення помилок у мовленні учнів.

Засоби навчання української мови як нерідної

Диференціація засобів навчання. Підручник як основний засіб навчання; навчальна програма для учнів; робочий зошит; зошит-посібник; зошит із друкованою основою; інтелект-карта; додаткові посібники (збірник вправ, книга для читання, довідник, енциклопедія). Лексикографічні засоби навчання. Двомовні, одномовні (тлумачні), спеціальні словники. Візуальні, аудіативні та аудіовізуальні засоби навчання. Електронний підручник. Онлайн-словники. Аудіоблоги. Подкасти. Відеоуроки. Освітні онлайн-платформи.

Методичний кейс викладача української мови як нерідної. Нормативно-правові документи. Організаційно-інструктивні матеріали. Наукова, методична, довідкова література. Психолого-педагогічна література для

вчителя. Засоби навчання. Підручник як керівництво в роботі викладача. Навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності. Застосування мережі Інтернет у навчанні української мови. Онлайн-бібліотека. Освітні платформи.

Типологія підручників з української мови для учнів закладів загальної освіти з мовами навчання національних меншин: перекладно-граматичний, аудіовізуальний, аудіолінгвальний, свідомо-практичний, комунікативний. Типологія вправ. Види вправ залежно від виду мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), форми мовлення (усне, письмове), аспекту мови (фонетичний, лексичний, граматичний).

Форми навчання української мови як нерідної

Індивідуальні, колективні, організаційні форми навчання. Позакласна робота з української мови. Значення і принципи позакласної роботи. Зміст, форми і види позакласної роботи. Мовне середовище і його роль в оволодінні українською мовою, оптимізація й організація мовного середовища.

Методика формування української фонетичної компетентності

Фонетична навичка як основний компонент фонетичної компетентності. Формування слуховимовних навичок. Прийоми навчання вимови голосних і приголосних звуків. Принципи роботи над вимовою. Етапи формування фонетичної компетентності. Вправи і завдання для формування фонетичної компетентності. Виявлення причин вимовних помилок і робота з усунення цих помилок. Методика навчання наголошування слів й інтонування.

Методика навчання аудіювання

Аудіювання як вид мовленнєвої діяльності. Розвиток умінь слухати і розуміти співрозмовника в діалогічному мовленні, умінь слухати і розуміти усне монологічне мовлення на різні теми. Усунення труднощів аудіювання. Вправи при аудіюванні на розрізнення і впізнавання мовних одиниць, на розвиток механізмів аудіювання. Способи перевірки розуміння учнями прослуханого тексту. Вимоги до мовлення викладача: достатня гучність, чіткість, темп мовлення.

Методика навчання української лексики і фраземіки

Поняття лексичного мінімуму. Активний словник. Пасивний словник. Потенційний словник. Обсяг лексичного матеріалу на різних етапах навчання. Принципи відбору й організації лексичного матеріалу для оволодіння українською мовою на різних рівнях: статистичні, методичні, лінгвістичні. Лексичні труднощі при вивченні української мови. Завдання навчання лексики на різних етапах. Стадії роботи над словом. Способи семантизації слів на різних етапах навчання і залежно від інших навчальних умов. Типи лексичних вправ. Методика закріплення й активізації лексичного матеріалу. Особливості опрацювання безеквівалентної лексики. Лінгвістичні основи навчання української фраземіки. Зіставний аналіз української фраземіки і фраземіки рідної мови учнів. Фразеологічний мінімум для учнів різних вікових категорій. Прийоми семантизації фразем української мови. Система завдань і вправ для формування вмій і навичок використання фразеологічних одиниць у мовній практиці учнів.

Методика навчання граматики української мови

Місце граматики у системі навчання української мови як нерідної. Поняття навчального граматичного матеріалу. Реалізація принципу свідомості в навчанні граматики. Основні принципи організації і представлення граматичного матеріалу. Зв'язок навчання граматики і лексики. Взаємозв'язок навчання граматики з відібраними навчальними темами і ситуаціями. Послідовність введення граматичного матеріалу. Лінгвістичні і методичні труднощі у засвоєнні відомостей про частини мови. Порядок введення відомостей про синтаксичні одиниці і способи синтаксичного зв'язку. Особливості вивчення граматичних явищ української мови з урахуванням граматики рідної мови учнів. Подолання граматичної інтерференції. Прийоми роботи з навчальним граматичним матеріалом. Вправи з граматичною спрямованістю. Особливості формування граматичної компетентності.

Методика навчання української орфографії і пунктуації

Засвоєння учнями принципів українського правопису. Формування і вдосконалення орфографічної компетентності у процесі вивчення всіх рівнів української мови. Види і форми роботи із вдосконалення орфографічних навичок. Українська пунктуаційна система в зіставленні з пунктуаційною системою рідної мови учнів. Формування пунктуаційної компетентності.

Основи професійної майстерності вчителя української мови як державної

Професійні вимоги до вчителя української мови. Педагогічна техніка вчителя. Мовнокомунікативна поведінка вчителя української мови. Майстерність педагогічного спілкування. Стилі педагогічного спілкування. Сучасні пріоритети фахової підготовки вчителя української мови до освітньої діяльності в міжкультурному освітньому середовищі. Міжкультурна компетентність. Принципи формування міжкультурної компетентності.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник із методики викладання української мови. Друге видання, виправлене і доповнене. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 306 с.

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.

Семеног О. Етнолінгводидактична культура педагога: Навч. посібник. Київ, Глухів: РВВ ГДПУ, 2006. 254 с.

Семеног О. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія. Київ, 2007. 303 с.

Словник-довідник з української лінгводидактики / За ред. М. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2003. 149 с.

Допоміжна

1. **Бабич Н.** Сучасні суспільно-політичні і психологічні мотиви вивчення української мови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. Вип. 3. С. 5–13.
2. **Бацевич Ф. С.** Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с.
3. **Берегсасі А., Черничко С.** Викладати як іноземну? Проблеми викладання української мови в школах з українською мовою навчання. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2012. Вип. 7. С. 11–16.
4. **Богданець-Білоskalенко Н., Давидюк Л.** Генеза проблеми навчання української мови учнів 5–6 класів мовами навчання національних меншин в умовах багатомовної освіти: історія питання, сучасний стан і перспективи розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 125–136.
5. **Богданець-Білоskalенко Н., Фідкевич О.** Педагогічні умови реалізації рецептивної технології у контексті багатомовного навчання. *Acta*

- Paedagogica Volynienses*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. № 2. С. 143–151.
6. **Богданець-Білокаленко Н., Фідкевич О.** Формувальне оцінювання у контексті багатомовної освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 30–39.
 7. **Державотворча** й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи. Матеріали міжнародного науково-методичного семінару, 9–10 червня 2009 року, м. Ужгород, Україна. За ред. Ю. В. Герцога. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. 492 с.
 8. **Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій** / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 176 с.
 9. **Кассен Б.** Більше однієї мови / Пер. з фр. С. Желдак. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 64 с.
 10. **Кочан І.** Нові освітні технології у викладанні української мови як іноземної. *Українська мова у світі: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 6–7 листоп. 2014 р.). Львів, 2014. С. 49–60.
 11. **Кочан І.** Нові освітні технології в практиці викладання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. Вип. 3. С. 14–20.
 12. **Кононенко В. І.** Українська лінгвокультурологія. Київ: Вища школа, 2008. 327 с.
 13. **Мазука Л. І.** Мовна політика щодо освіти національних меншин в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4. (29). С. 106–112.
 14. **Матвеєва Н.** Двомовність у світлі психолінгвістичних досліджень. *Дивослово*. 2018. № 11. С. 42–44.
 15. **Матвеєва Н. Р.** Поняття білінгвізму та диглосії в сучасному мовознавстві. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. Вип. 44. С. 228–232.
 16. **Матвеєва Н. Р.** Терміни «білінгвізм» і «диглосія» в соціолінгвістичній традиції. *Мовознавчий вісник: зб. наук. праць*. Черкаси, 2019. Вип. 26. С. 130–136.
 17. **Мацько Л. І., Кудіна Т. М.** Мережевий навчально-методичний комплекс вивчення української мови як іноземної. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. № 2 (22). Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/415/397#>.
 18. **Методичні** рекомендації з розвитку багатомовної освіти у навчальних закладах України. Режим доступу: <https://patrir.ro/wp-content/uploads/2019/04/Multilingual-education-in-Ukraine-%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD>
 19. **Михайловська Н. А., Фонарюк Т. І., Морараш А. К., Димашок Г. В., Рошка А. Р.** Нова українська школа: методика навчання української мови в

- класах з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Чернівці: Букрек, 2019. 392 с.
20. **Пометун О.** Енциклопедія інтерактивного навчання. Режим доступу: https://nvk-liceu.at.ua/_ld/0/2_VTn.pdf
21. **Процик І.** Методи навчання мови як чужої. *Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych*. Lublin, 2012. Vol. VII. S. 119–128. Режим доступу: <https://journals.pan.pl/publication/107885/edition/93528/teka-polsko-ukrainskich-zwiazkow-kulturowych-2012-no-vii-br-methods-of-teaching-a-language-as-a-foreign-language?language=pl>
22. **Процик І.** Психолінгвістичні аспекти засвоєння чужої мови (вікові особливості). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. Вип. 3. С. 89–95.
23. **Радевич-Винницький Я. К.** Двомовність в Україні: теорія, історія, мововживання: монографія. Київ-Дрогобич: Посвіт, 2011. 592 с.
24. **Радевич-Винницький Я. К.** Лінгводидактичний аспект навчання української мови в ситуації двомовності. *Україна – освіта*. Збірник наукових праць НДІУ. Київ, 2017. Том XX. С. 157–175.
25. **Радевич-Винницький Я. К.** Українознавчий аспект вивчення української мови у навчальних закладах з неукраїнською мовою навчання. *Україна – освіта*. Зб. наук. праць НДІУ. Київ, 2007. Том XIII. С. 288–296. Режим доступу: <http://ndiu.org.ua/images/book/13.pdf>
26. **Романюк С.** Сучасні засади навчання української мови в школах з навчанням мовами національних меншин. *Acta Paedagogica Volynienses*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. № 2. С. 143–151.
27. **Салберг Пасі.** Фінські уроки 2.0: Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії. Пер. з англ. А. Р. Шиян. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 240 с.
28. **Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики**: монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. 352 с.
29. **Туркевич О.** Методика викладання української мови як іноземної: розвиток науки і становлення терміна. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2009. Вип. 4. С. 137–145.
30. **Туркевич О.** Методика викладання української мови як іноземної: системна організація термінів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми української термінології. Львів, 2012. № 733. С. 223–227.
31. **Туркевич О.** Розвиток методики викладання української мови як іноземної. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 11–12. С. 40–45.
32. **Туркевич О. В.** Терміни українська мова як іноземна – українська мова як друга – основні поняття лінгводидактики. *Збірник матеріалів III Міжнар.*

- наук.-практ. конф.* (Львів, 6–7 листоп. 2014 р.). Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. С. 147–154.
33. **Туркевич О.** Терміни української лінгводидактики на етапі гармонізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми української термінології. Львів, 2014. № 791. С. 32–35. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPUT_2014_791_7
34. **Угорсько-українське** пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення: монографія / [від. ред. І. Патер; упоряд.: О. Муравський, М. Романюк]; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. 348 с.
35. **Українська** для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. 252 с.
36. **Українська** мова у світі: Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції, 25 червня; 6 листопада 2020 р. Львів: ТзОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. 198 с.
37. **Успішні** практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваїте, 2020. 134 с. Режим доступу: <file:///C:/Users/Нр/Downloads/476.pdf>
38. **Хорошковська О. М.** Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах I ступеня з мовами викладання національних меншин України: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
39. **Цуркан М.** Методика викладання української як іноземної на синхронному зрізі XXI століття: тенденції розвитку. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 1. (97). С. 97–102.
40. **Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н.** Зміст і функції багатомовної комунікативної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти з навчанням мов національних меншин. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 3. С. 66–74.
41. **Фідкевич О. Л., Снегір'ова В. В., Бакуліна Н. В.** Концепція моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин з урахуванням завдань європейської інтеграції України. Київ: Педагогічна думка, 2023. Режим доступу: <https://undip.org.ua/library/kontseptsiia-modeli-b...>

Законодавчі та інструктивно-методичні матеріали

Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13.12.2020. № 2827-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року. № 463-IX. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3051-IX від 11.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.

Державний стандарт базової середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. №898). Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.

Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти (затверджений Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року 97 №1392). Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>.

«Про застосування державної мови в освітньому процесі». Лист МОН від 17.09.2019 р. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/other/65639/>.

Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/konczepczia.pdf>

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Онлайн-курс «Викладання української мови в класах із навчанням мовами національних меншин» (розробники: Learning together, Міністерство освіти і науки України, Європейський Союз, міністерство закордонних справ Фінляндії, FCG, Edera). URL: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:Learning_Together+1+2021/about

2. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua> –

3. Вебсайт МОН. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>

4. Вебсайт ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Електронні версії підручників. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>.

5. Український проєкт «Якість освіти» URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/Golovna>

6. Сайт видавництва «Дивослово». URL: <https://dyvoslovo.com.ua/>.

7. Путівник реформою НУШ: усе, що потрібно знати вчителю. Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/putivnyk-reformoyunush-use-shho-potribno-znaty-vchytelyu/>.

8. <http://www.osvita.org.ua>

Чинні навчальні програми з української мови для класів (груп) із навчанням мовами національних меншин (спільнот)

Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Гнаткович Т. Д., Шумицька Г. В., Борисова Є. Е., Лукач А. Ю.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mov.dlya.klasiv.z.uhor.mov.5-9-kl.Hnatkovych.ta.in.14.07.pdf>

Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори-укладачі Черничко С. С., Певсе А. А., Кордонєць О. О., Барань Є. Б., Чонка Т. С., Павлович Ю. П., Беца С. Д., Кантор С. І., Кейзі-Бак С. В., Копас І. А., Павлович О. М., Стець М. М., Чейке О. С.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z.uhor.mov.5-9-kl.Chernychko.ta.in.14.07.pdf>

Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням молдовською мовою. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Свінтковська С. А., Верготі Л. Т., Ткаченко С. І., Цимбал Т. В.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z%20mold.mov.5-9-kl.Svintkovska.ta.in.14.07.pdf>

Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням румунською мовою. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Фонарюк Т. І., Кульбабська О. В., Філіп Ю. Л., Костіна-Кніжницька А. В., Сиротюк О. М.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z.rum.mov.5-9-kl.Fonaryuk.ta.in.14.07.pdf>

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс української мови і літератури для класів з навчанням мовою корінного народу та/або національної меншини. 5–6 класи» (автори Хворостяний І., Унгурян І.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Intehr.kurs.ukrmovy.ta.liter.5-6-kl.z.navch.movoyu.korinnoho.narodu-ta.abo.natsmenshyn.Khvorostyanyu.Unhuryan.20.02.2023.pdf>

Корпус шкільних підручників

Українська мова: підруч. для 5 кл. з навч. угорською мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом) / Г. В. Шумицька, Т. Д. Гнаткович, О. В. Калинич, А. Ю. Лукач, Є. Е. Борисова. Ужгород, 2022. 296 с. URL:

<https://pidruchniki.in.ua/ukrayinska-mova-5-klas-shumyczka-gnatkovych-2022/>

Українська мова: Підручник для 5 кл. з навч. угор. мовою закл. заг. середн. осв. (з аудіосупроводом) / С. Беца, Ю. Павлович, А. Певсе. Чернівці: Букрек, 2022. 247 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1730-ukrayinska-mova-besa-5-klas.html>

Українська мова: підруч. для 6 кл. з навч. угорською мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом) / Г. В. Шумицька, Т. Д. Гнаткович, О. В. Калинич, А. Ю. Лукач, Є. Е. Борисова. Львів: Світ, 2023. 287 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2668-ukrmova-shumytska-6-klas.html>.

Беца С. Д., Павлишина М. Г., Павлович Ю. П., Певсе А. А. Українська мова: підручник для 6 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом). Чернівці: МПП «Букрек», 2023. 240 с. URL: https://fliphtml5.com/ypjca/fudk/pick_ukrayinska_mova_hu_6_betsa/142/

Українська мова: підруч. для 7 кл. з навч. угор. мов. закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом) / Г. Шумицька, Т. Гнаткович, О. Ківеждій, А. Лукач, Є. Борисова. Львів, Світ, 2020. 220 с. URL: <file:///C:/Users/Hp/Downloads/Ukrayinska-mova-7-klas-Shumytska-2020-ugor.pdf>

Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. осв. з навч. угорською мовою / Т. Д. Гнаткович, А. Ю. Лукач, Є. Е. Борисова, К. М. Лавер, К. В. Рінгер. Львів: Світ, 2018. 248 с.

Петрук О. Українська мова: підруч. для 5 кл. з навч. румунською мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом). Львів: Світ, 2022. 196 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1731-ukrayinska-mova-petruk-5-klas.html>

Українська мова: підруч. для 6 кл. з навч. румун. мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом) / Т. Фонарюк, О. Кульбабська, А. Костіна-Кніжницька. Львів: Світ, 2023. 280 с. URL: https://issuu.com/kreidaros/docs/ukrayinska-mova-6-klas-fonariuk-2023-rum_compressed

Українська мова: підруч. для 8 кл. з навч. рум. мов. закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом) / Н. Д. Бабич, І. С. Гуйванюк, Т. І. Фонарюк, А. К. Морараш. Львів: Світ, 2021. 260 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyku-8klas-2021/3-Ukr-mova-dlya-natsmensh-8kl/Ukr-mova-dlya-rumun-8kl-Babych/Ukr-mova-dlya-rumun-8kl-Babych.pdf>

Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти з навчанням молдовською мовою / С. А. Свінтковська, О. В. Гашибаязова, О. О. Пасат. Харків: Соняшник, 2018. 252 с. URL: <https://shkola.in.ua/2338-ukrayinska-mova-5-klas-svintkovska-2018-mold.html>

Українська мова: підруч. для 6 кл. з навч. молд. мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом) / С. Свінтковська, Н. Михайловська, Л. Верготі, М. Левинська. Львів: Світ, 2023. 264 с. URL: file:///C:/Users/Hp/Downloads/ukrmova_6kl_Svintk_2023_mold.pdf

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НЕРІДНОЇ

Контрольні питання

1. Предмет, завдання і мета навчальної дисципліни «Методика викладання української мови в класах із мовами навчання національних меншин».
2. Відомості з історії становлення методики викладання української мови як нерідної.
3. Зв'язок методики викладання української мови як нерідної з іншими науками – педагогікою (дидактикою), психологією (загальною, віковою, педагогічною, соціальною), мовознавством, психолінгвістикою, контрастивною лінгвістикою, лінгвістикою тексту, комунікативною лінгвістикою, риторикою, лінгводидактикою, українознавством, етнокультурологією, лінгвокультурологією, етнопедагогікою, етнопсихологією, соціолінгвістикою.
4. Проблемні аспекти викладання української мови в закладах загальної середньої освіти України з навчанням мовами національних меншин (спільнот).

Література

- Ананченко Т.** До питання про методику викладання державної мови вчителям базових дисциплін у закладах освіти з національним складом учнів на Одещині. *Українознавство*. 2007. № 1. С. 182–186.
- Бакуліна Н.** Провідні ідеї лінгводидактичної спадщини І. П. Гудзик у контексті дидактики та багатомовності. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 86–95.
- Барань Є. Б.** Шляхи покращення володіння державною мовою угорськомовних учнів шкіл Закарпаття. *Вища школа і ринок праці: модернізація, інтернаціоналізація*: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19–21 жовтня 2016 р., Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. С. 13–14.
- Берегсасі А., Черничко С.** Викладати як іноземну? Проблеми викладання української мови в школах з українською мовою навчання. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2012. Вип. 7. С. 11–16.
- Берегсасі А., Черничко С.** Українська мова у школах з угорською мовою навчання у соціолінгвістичному аспекті. *Українознавство*. 2005. № 4. С. 82–86.
- Богданець-Білоskalенко Н., Давидюк Л.** Генеза проблеми навчання української мови учнів 5–6 класів мовами навчання національних меншин в умовах багатомовної освіти: історія питання, сучасний стан і перспективи розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 125–136.

Борисова Є. Е. Деякі освітні аспекти розвитку навчальних закладів з угорською мовою навчання на сучасному етапі. *Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз, оцінки*: Матеріали міжнародного круглого столу, 26–27 січня 2011 року. Ужгород, 2011. Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/page/38>

Бубняк М. А. Шляхи подолання труднощів при вивченні української мови в школах з угорською мовою навчання. *Реалізація державної мовної політики України та положень протоколів міжурядових (Змішаної Українсько-Угорської, Змішаної Українсько-Румунської, Двосторонньої Українсько-Словацької) комісій з питань забезпечення прав національних меншин щодо вивчення української мови як державної в загальноосвітніх навчальних закладах Закарпатської області з навчанням мовами національних меншин*: Матеріали міжнародного науково-практичного семінару, 9–10 червня 2009 року, м. Ужгород, Україна / За ред. Ю. В. Герцога. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. С. 266–272.

Галас А. М. Оптимізація підготовки фахівців з українознавчих дисциплін для освітніх закладів з угорською мовою навчання. *Реалізація державної мовної політики України та положень протоколів міжурядових (Змішаної Українсько-Угорської, Змішаної Українсько-Румунської, Двосторонньої Українсько-Словацької) комісій з питань забезпечення прав національних меншин щодо вивчення української мови як державної в загальноосвітніх навчальних закладах Закарпатської області з навчанням мовами національних меншин*: Матеріали міжнародного науково-практичного семінару, 9–10 червня 2009 року, м. Ужгород, Україна / За ред. Ю. В. Герцога. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. С. 175–182.

Гульпа Л. Особливості розвитку шкільництва національних меншин у Закарпатській області. *Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця*. Ужгород: Ужгородський державний університет, 2000. С. 186–192.

Ковтюк І. Про питання перекладу з української мови на угорську і з угорської мови на українську. *Мовна освіта, двомовність, мовний ландшафт* [Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép]. Збірник статей дослідників Науково-дослідного центру ім. А. Годинки Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II / За ред. Марку А. та Гіреш-Ласлов К. Ужгород: Аутдор-Шарк, 2015. С. 45–68.

Коляджин Н. Про специфіку організації навчання української мови в угорськомовних школах. *Acta Beregsasiensis*. 2003. Vol. III. С. 76–81.

Лизанець П. М. Українська мова в угорськомовних школах Закарпаття та в Угорщині. *Acta Hungarica*. Ужгород, 1994. С. 125–130.

Пилип М. Проблеми вивчення української мови в школі з польською мовою навчання. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. Вип. 3. С. 60–65.

Райплик-Горват Ж. Особливості вивчення державної мови у школах з угорською мовою навчання на Закарпатті. *Молодь, освіта, наука, культура і*

національна самосвідомість: Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 22–23 квітня 2002 р.; у 2 т. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. Т. 1. С. 177–179.

Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз, оцінки: Матеріали міжнародного круглого столу 26–27 січня 2011 року, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна. Ужгород: Ліра, 2011. 290 с.

Романюк С. Сучасні засади навчання української мови в школах з навчанням мовами національних меншин. *Acta Paedagogica Volynienses*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. № 2. С. 143–151.

Сучасні підходи до вивчення лінгводидактичної терміносистеми в курсі «методики навчання української мови» (з досвіду роботи) / Інна Завальнюк, Валентина Богатько, Ніна Кухар. *Contemporary innovative and information technologies of social development: educational and legal aspects*. Katowice School of Technology: monograph 24. Katowica: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2019. PP. 200–207.

Тодорюк С. С. Сучасні підходи до організації викладання української мови у загальноосвітніх навчальних закладах Чернівецької області з румунською мовою навчання. *Реалізація державної мовної політики України та положень протоколів міжурядових (Змішаної Українсько-Угорської, Змішаної Українсько-Румунської, Двосторонньої Українсько-Словацької) комісій з питань забезпечення прав національних меншин щодо вивчення української мови як державної в загальноосвітніх навчальних закладах Закарпатської області з навчанням мовами національних меншин*: Матеріали міжнародного науково-практичного семінару, 9–10 червня 2009 року, м. Ужгород, Україна / За ред. Ю. В. Герцога. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. С. 254–265.

Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: розвиток науки і становлення терміна. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2009. Вип. 4. С. 137–145.

Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: системна організація термінів. *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*. Режим доступу: [http // ena: // ip. edu. ua](http://ena://ip.edu.ua)

Туркевич О. Розвиток методики викладання української мови як іноземної. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 11–12. С. 40–45.

Туркевич О. Терміни компетенція і компетентність в українській лінгводидактиці. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. Вип. 8. С. 130–135.

Туркевич О. В. Терміни українська мова як іноземна – українська мова як друга – основні поняття лінгводидактики. *Збірник матеріалів III Міжнар.*

наук.-практ. конф. (Львів, 6–7 листоп. 2014 р.). Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. С. 147–154.

Туркевич О. Терміни української лінгводидактики на етапі гармонізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. № 791. С. 32–36.

Туркевич О. Термінолексемі методики викладання української мови як іноземної: структурно-семантичний підхід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2010. № 676. С. 77–81.

Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. 134 с. Режим доступу: <file:///C:/Users/Hp/Downloads/476.pdf>

Цуркан М. Методика викладання української як іноземної на синхронному зрізі ХХІ століття: тенденції розвитку. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 1. (97). С. 97–102.

Черничко С. Напрямки мовної освіти України і угорськомовна освіта на Закарпатті. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/42934373.pdf>

Черничко С. С. Проблемні питання викладання української мови у школах з угорською мовою навчання. *Реалізація державної мовної політики України та положень протоколів міжурядових (Змішаної Українсько-Угорської, Змішаної Українсько-Румунської, Двосторонньої Українсько-Словацької) комісії з питань забезпечення прав національних меншин щодо вивчення української мови як державної в загальноосвітніх навчальних закладах Закарпатської області з навчанням мовами національних меншин: Матеріали міжнародного науково-практичного семінару, 9–10 червня 2009 року, м. Ужгород, Україна / За ред. Ю. В. Герцога. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. С. 105–116.*

Черничко С. Соціолінгвістичний аспект вивчення українсько-угорських міжмовних контактів і освіта. *Мова й освіта на початку 21 століття*. Ужгород: ПоліПрінт, 2005. С. 153–165.

Черничко С. С. Ще раз про проблеми викладання української мови у школах з угорською мовою навчання. *Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз, оцінки*: Матеріали міжнародного круглого столу, 26–27 січня 2011 року. Ужгород, 2011. Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/page/38>

Черничко С., Барань Є. Вивчення української мови у школах з угорською мовою навчання. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. Вип. 8. С. 72–78.

Фідкевич О. Л., Снегірьова В. В., Бакуліна Н. В. Концепція моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин з урахуванням завдань європейської інтеграції України. Київ: Педагогічна думка, 2023. 44 с. Режим доступу: <https://undip.org.ua/library/kontseptsiia-modeli-b...>

Запитання для самоконтролю

1. Що є предметом методики викладання української мови як нерідної?
2. Який науковий статус має методика викладання мови?
3. Які основні питання розв'язує методика викладання мови як нерідної?
4. На які науки спирається методика викладання мови як нерідної?
5. Які аргументи є переконливими на користь твердження про те, що методика викладання мови як нерідної є самостійною науковою дисципліною?
6. Що є змістом загальної методики?
7. Що є змістом часткової методики?
8. Чому зміст і характер виучуваного матеріалу з української мови повинен визначатися наукою про мову?
9. Яким документом визначається зміст і обсяг навчального предмета «Українська мова» у закладах загальної середньої освіти?
10. На які науки, що допомагають визначити завдання, зміст і методи досліджень, повинна спиратися методика викладання української мови як нерідної?
11. Які науки перебувають із методикою викладання мови в тіснішому зв'язку, ніж інші науки?
12. Положення чкої науки використовуються в сучасній методиці з метою визначення ролі знань у процесі навчання, а також способів навчання учнів стратегій засвоєння і запам'ятовування?
13. Які пріоритети викладання української мови в класах із навчанням мовами національних спільнот?
14. Чому вчителю української мови як нерідної важливо знати програму з рідної мови учнів?
15. Чи можна ототожнювати поняття *практичне володіння українською мовою* з поняттям *володіння усною мовою*? Який зміст вкладається у перше поняття?
16. Які завдання шкільного курсу української мови як державної?
17. Які особливості формування мовної компетентності в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних спільнот?
18. Що таке багатомовна освіта?
19. Які є типи багатомовної освіти?
20. Які загальні принципи ефективного опанування учнями української мови?

Завдання для самостійної роботи

I. *Опрацюйте законодавчі матеріали.*

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року. № 463-IX. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3051-IX від 11.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Сайт Верховної Ради України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.

«Про застосування державної мови в освітньому процесі» Лист МОН від 17.09.2019 р. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/other/65639/>.

II. Підготуйте відеопрезентацію на одну з тем:

1. Функції української мови як державної: мова міжетнічного спілкування, гарантія захисту прав людини для кожного українського громадянина незалежно від його етнічного походження, фактор єдності і національної безпеки України.

2. Конституційний статус державної мови та мов національних спільнот в Україні.

3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019).

III. Створіть ментальні карти «Зв'язок методики викладання мови з іншими науками».

УКРАЇНСЬКА МОВА – ДЕРЖАВНА МОВА, МОВА МІЖЕТНІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Контрольні питання

1. Значення вивчення української мови як державної в закладах загальної середньої освіти з мовами навчання національних спільнот.
2. Мовна свідомість. Компоненти мовної свідомості.
3. Поняття «мовна картина світу».
4. Мовна поведінка.
5. Мовний вплив. Мовна стійкість.
6. Зміст понять *рідна мова, друга мова*.
7. Мовне середовище. Мовне оточення.
8. Поняття білінгвізму і диглосії. Різновиди білінгвізму.
9. Навчальна двомовність.

Література

Ажнюк Б. Мовна політика: європейські критерії і Україна. *Українське мовознавство: міжвідомчий науковий збірник*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. Вип. 1 (49). С. 9–31.

Ажнюк Б. М. Мовна політика: Україна і світ: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 420 с.

Бацевич Ф. Рідна мова: об'єктивність існування чи суб'єктивність вибору? *Світогляд*. 2008. № 2. С. 44–49.

Бацевич Ф. Синергетика рідної мови. *Українське мовознавство*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. Вип. 39. С. 11–18.

Брицин В. М. Мовна політика. *Українська мова: Енциклопедія*. 3-тє вид. / ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007.

Брицин В. М. Мовна ситуація. *Українська мова: Енциклопедія*. 3-тє вид. / ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007.

Голубовська І. О. Поняття комунікативної особистості у контексті одномовного і мультимовного лінгвокультурологічного дослідження. Режим доступу: <http://www.pinax.com.ua/wp-content/uploads/2015/03/%D0%9E.%D0%92.-%D0%9A%D0%BE%D0%BC.-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1.pdf>

Дзюбишина-Мельник Н. Поняття «рідна мова» в контексті сучасних реалій. *Мовознавство: доп. та повідомл. на IV Міжнар. конгресі українців*. Київ: Унів. Вид-во «Пульсари», 2002. С. 155–158.

Єрмоленко С. Термінологічний зміст поняття «рідна мова». *Рідна мова як чинник етнокультурного самовизначення та національної єдності: Зб. наук. праць*. Київ, 2004. С. 36–43.

Карпець Л. А. Концепт «МАТЕРИНСЬКА МОВА» і навколо нього. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 10. Том 2. С. 21–24.

Кассен Б. Більше однієї мови / Пер. з фр. С. Желдак. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 64 с.

Кравець Л. Рідна мова в полікультурному середовищі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* 2019. Випуск 50. С. 76–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2019_50_19.

Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Харків: Вид-во «Основа», 2009. 191 с.

Мазука Л. І. Мовна політика щодо освіти національних меншин в Україні. *Стратегічні пріоритети.* 2013. № 4. (29). С. 106–112.

Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. Київ: Вид. дім «КМ Академія»; Всеукр. Т-во «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, 2004. 163 с.

Матвеєва Н. Двомовність у світлі психолінгвістичних досліджень. *Дивослово.* 2018. № 11. С. 42–44.

Матвеєва Н. Р. Поняття білінгвізму та диглосії в сучасному мовознавстві. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. Вип. 44. С. 228–232.

Матвеєва Н. Р. Терміни «білінгвізм» і «диглосія» в соціолінгвістичній традиції. *Мовознавчий вісник: збірник наукових праць.* Черкаси, 2019. Вип. 26. С. 130–136.

Методичні рекомендації з розвитку багатомовної освіти у навчальних закладах України. Режим доступу: <https://patrir.ro/wp-content/uploads/2019/04/Multilingual-education-in-Ukraine-%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%>

Мовні права в сучасному світі (Збірник наукових праць). Ужгород, 2014. 351 с.

Німчук В. В. Державна мова. *Українська мова: Енциклопедія.* 3-тє вид. / ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007.

Попадинець О. В. «Рідна мова»: роздуми над поняттям. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки.* 2012. Т. 137. С. 45–49. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfn_2012_137_11

Радевич-Винницький Я. К. Двомовність в Україні: теорія, історія, мововживання: монографія. Київ-Дрогобич: Посвіт, 2011. 592 с.

Радевич-Винницький Я. К. Лінгводидактичний аспект навчання української мови в ситуації двомовності. *Україна – освіта.* Збірник наукових праць НДІУ. Київ, 2017. Том XX. С. 157–175.

Регушевський Є. До розуміння поняття «рідна мова». *Дивослово.* 2001. № 10. С. 17–18.

Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз, оцінки: Матеріали міжнародного круглого столу, 26–27 січня 2011 року. Ужгород, 2011. Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/page/38>

Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. Київ:

Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 118 с.

Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н. Зміст і функції багатомовної комунікативної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти з навчанням мов національних меншин. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 3. С. 66–74.

Матеріал для обговорення

Прочитайте думки видатної французької філософині Барбари Кассен із приводу унікальності рідної материнської мови. Поміркуйте, як можна використати цей матеріал в освітньому процесі.

«це мова, в якій ми народилися, чи ті мови, в яких ми народилися, і вона не є єдиною можливою. Це мова, яка супроводжуватиме нас (чи ті, що супроводжуватимуть нас, якщо їх декілька) протягом усього нашого життя, мова, якою ми бачимо сни. [...] Рідна мова – це мова, якою ми просякнуті, ми «купаємося» в її звучанні й можемо гратися з нею, гратися словами, чути відлуння значень, вигадувати нові слова: ми – господарі цієї мови, й, однак, це вона тримає нас у своїх руках. Це надзвичайні стосунки. Ми її господарі, бо можемо нею висловити все, що хочемо, але все ж таки вона тримає нас у руках, бо це вона визначає наш спосіб мислення, наш спосіб життя, наш спосіб буття».

«Перше, про що треба пам'ятати, коли ми хочемо поміркувати про рідну мову, це що рідна мова є однією серед інших можливих мов, однією з мов, навіть якщо вона є для кожного унікальною й найпрекраснішою».

«Рідна мова чи мови рідніші за інші, з рідною мовою людина ототожнює себе, тільки-но чує її, але при цьому слід пам'ятати, що наша рідна мова чи наші рідні мови не належать нам, нації чи країні, ще й тому, що її можна вивчити».

«Багато мов – це багато світів, багато способів відкритися світові».

[Кассен Б. Больше однієї мови / Пер. з фр. С. Желдак. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016].

Зпитання для самоконтролю

1. Які компоненти становлять структуру мовної свідомості?
2. Що таке амбілінгвізм?
3. Які рівні виділяють у структурі мовної картини світу?
4. У межах яких мовних систем і мовних рівнів виявляються відмінності у мовних картинах світу? Як ці відомості може застосувати вчитель української мови як нерідної у професійній діяльності?
5. Який зміст поняття *соціальна роль особистості*?
6. З яким поняттям, що характеризує місце людини в соціальній ієрархії суспільства, пов'язане поняття соціальної ролі особистості?
7. Який зміст поняття *модельна комунікативна особистість*?
8. Чи є тотожними поняття *двомовність* і *диглосія*?
9. Чому поняття рідної мови розглядають у зв'язку з поняттям *рідна культура*?

10. Які аспекти найчастіше враховують у визначенні поняття *рідна мова*?

Виконайте тестові завдання

1. Різновиди білінгвізму за співвіднесеністю з певним соціальним колективом:

Варіанти відповідей:

- а) індивідуальний білінгвізм;
- б) груповий білінгвізм;
- в) масовий;
- г) колективний.

2. Різновиди білінгвізму за способом засвоєння нерідної мови:

Варіанти відповідей:

- а) природний (побутовий) білінгвізм;
- б) свідомий;
- в) штучний (навчальний);
- г) синтезований.

3. З точки зору видів мовленнєвої діяльності розрізняють такі види білінгвізму:

Варіанти відповідей:

- а) рецептивний білінгвізм;
- б) репродуктивний білінгвізм;
- в) пасивний білінгвізм;
- г) продуктивний білінгвізм.

4. Суборнативний білінгвізм – це

Варіанти відповідей:

- а) ситуація, коли в сім'ї використовується одна мова, а мовою навчання є інша;
- б) ситуація, коли суб'єкт володіє однією мовою краще, ніж іншою;
- в) здатність виражати власні думки різними мовами.

5. Що впливає на характеристику білінгвізму за лінгвістичними ознаками?

Варіанти відповідей:

- 1. зв'язок між віком і ступенем успішності оволодіння нерідною мовою;
- 2. правильність / неправильність мовлення білінгва;
- 3. спосіб зв'язку мовлення з мисленням;
- 4. спосіб засвоєння нової (нерідної) мови.

6. Ситуація, коли суб'єкт володіє однією мовою краще, ніж іншою, – це
Варіанти відповідей:

- а) координативний білінгвізм;
- б) субординативний білінгвізм;
- в) комбінаторний білінгвізм.

7. Диглосія – це

Варіанти відповідей:

- а) факт існування багатьох мов і можливість їх опанувати, тобто є рідна мова, але водночас існують й інші мови;
- б) форма володіння двома самостійними мовами чи підсистемами однієї мови, коли вони функціонально розмежовані, а вибір мови не залежить від етномовної належності мовців і диктується комунікативною ситуацією;
- в) продуктивний білінгвізм – здатність виражати власні думки різними мовами.

Завдання для самостійної роботи

I. Випишіть із рекомендованих джерел визначення поняття *рідна мова*. Які ознаки вкладають автори у визначення? Зіставте визначення з тими, які мають місце в чинних підручниках з української мови для класів із навчанням мовами національних спільнот. Дайте аналіз методичного опрацювання понять *рідна мова*, *державна мова* в підручниках.

II. Підготуйте відепрезентацію «Білінгвізм і культура».

Довідковий матеріал

БАГАТОМОВНА ОСВІТА (мультилінгвальна, плюрилінгвальна)

1) складне багатокомпонентне та поліфункціональне педагогічне явище, яке має на меті розширення мовного репертуару кожної особистості та є засобом забезпечення постійного підвищення рівня мовної компетентності з кількох мов, формування в школярів здатності послуговуватися ними в навчанні і реальному житті; 2) використання в навчальному процесі більше ніж двох національних мов з відповідним його плануванням, використанням підручників, навчальних посібників і дидактичного матеріалу [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

БАГАТОМОВНІСТЬ (МУЛЬТИЛІНГВІЗМ) – 1) здатність особи користуватися (розмовляти або розуміти) більше ніж двома національними мовами; 2) мовна практика, за якої соціум використовує для спілкування більше ніж дві національні мови в одній або різних сферах спілкування; 3) явище суспільного рівня, яке позначає співіснування різних мовних співтовариств на одному географічному просторі, зокрема в умовах

багатомовного міста чи багатомовної країни. Двомовність (білінгвізм) – 1) здатність особи користуватися (розмовляти або розуміти) двома національними мовами; 2) мовна практика, за якої соціум використовує для спілкування дві національні мови в одній або різних сферах спілкування; 3) поняття, яке визначає явище, що передбачає співіснування, взаємовплив і взаємодію двох мов у природному чи штучному двомовному середовищі, у якому особи та соціальні групи володіють двома мовами на однаковому або різному рівнях [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

ДЕРЖАВНА, ОФІЦІЙНА МОВА – офіційна мова країни, якій державою надано правовий статус обов'язкового засобу спілкування в публічних сферах суспільного життя [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

ІНОЗЕМНА МОВА – мова, історична батьківщина і ареал поширення якої розташовані поза межами держави [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

МОВА МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ (міжнародна мова) – 1) природна мова-посередник, що її використовують як засіб спілкування між представниками різних етномовних спільнот. Традиційно мовами міжнародного спілкування вважають робочі мови ООН: англійську, арабську, іспанську, китайську, російську, французьку, а також німецьку та португальську. Зазвичай міжнародні мови використовують у дипломатії, міжнародних комерційних, суспільних, професійних, культурних та інших організаціях і середовищах; 2) штучно створена мова, що її використовують як засіб спілкування між представниками різних етномовних спільнот: есперанто, інтерлінгва, ідо, волапюк тощо [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

МОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ – офіційні мови держав Європейського Союзу, що їх використовують у діяльності ЄС [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

МОВИ КОРИННИХ НАРОДІВ – мови народів, які проживають у незалежних країнах і є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є ця країна, споконвіку, у період її завоювання або колонізації або в період встановлення наявних державних кордонів [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

МОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ

Мова етнічної спільноти, іншої, ніж титульна національна спільнота, зазвичай менш чисельної, що її традиційно використовують громадяни в межах певної держави [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

МОВНЕ ОТОЧЕННЯ

Соціолінгвістична ситуація, у якій розвивається мовна здатність дитини. Мовне оточення включає батьків, старших родичів, братів і сестер, вихователя й однолітків у дитячому садку, друзів та знайомих родини, церковні установи, ЗМІ тощо. Language environment [Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. С. 373].

МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Етнічні, соціальні, територіальні й інші умови користування певною спільнотою відповідними формами існування мови чи різними мовами. Мовним середовищем можуть бути сім'я, виробничий колектив, соціальна група, мешканці одного міста, села, населення регіону, країни, планети. Environment of Language [Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. С. 373].

МОВНИЙ АНКЛАВ

Сфера поширення мови в іншомовному середовищі. Термін соціолінгвістики. Language enclave [Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. С. 375].

ПЛЮРИЛІНГВІЗМ

1) індивідуальний психічний стан особи, який дозволяє їй альтернативно застосовувати в процесі спілкування кілька наявних у його розпорядженні лінгвістичних кодів незалежно від способу оволодіння мовами і лінгвістичною довершеністю мовлення; 2) малопоширений синонім терміна багатомовність [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

РІДНА МОВА

Мова батьків (одного з батьків), дідів, прадідів, з якою відповідна особа ідентифікує себе як особистість і через яку пов'язує себе з певною національною та / або етнічною спільнотою [Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. С. 82].

МОВНА КАРТИНА СВІТУ

Представлення предетів, явищ, фактів ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках,

категоріях, явищах мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної реперезентації дійсності в етносвідомості. Останнім часом термін «картина світу» під впливом комп'ютерної науки змінюється термінами «когнітивна модель світу», «ментальна модель», «ментальна репрезентація», що позначають універсальне концептуальне представлення дійсності в різноманітності її зовнішніх і внутрішніх зв'язків, яка існує у вигляді певної системи понять (часу, простору, причини, наслідку, числа, частини й цілого тощо) [за: Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. С. 365–367].

У мовознавстві до останнього часу розрізнялися концептуальна (ККС) і мовна (МКС) картини світу. Концептуальна картина світу (ККС) – багатомірне явище, в якому, як у кристалічній сітці, відбиваються і елементи світового універсуму, і зв'язки між цими елементами. Певною мірою співвідносну структуру має і МКС, яка складається із мовних одиниць, що виражають концепти, поняття, і мовних способів і засобів вираження зв'язків, що існують у ККС. Елементами у МКС є знакові одиниці – для української і типологічно подібних мов це морфеми, слова, стійкі сполучення слів. При цьому для мовної картини світу суттєвою є система значень, семантичне наповнення кожного мовного знака. Відомо, що в різних мовах можуть існувати знаки, які мають тотожний або близький звуковий склад (план вираження), але різне значення (план змісту). Відмінності між різними мовними картинами світу і зумовлюються передусім відмінностями в системі значень мовних одиниць, саме в системі значень, оскільки поза нею ці відмінності можуть бути й непомітними або непоміченими, через що МКС і ККС не завжди розрізняють. Те, що при розгляді МКС віддається перевага змістовій стороні, зовсім не означає, що можна нехтувати матеріальною формою знаків, без якої вони не можуть існувати, та це практично й неможливо, якщо стояти на ґрунті реальної мови, а не голої абстракції. У науковій літературі вживають три терміни – мовна модель, мовна картина і мовний образ світу, які часто використовують як синоніми. Однак із погляду структури МКС вони відрізняються: мовна модель як логічний конструкт, мовна картина як лінгвальний еквівалент її, збагачений за рахунок різноманітних зв'язків явищ у світі, і мовний образ як індивідуальна естетична сутність, що виявляється в індивідуальній картині світу, не завжди і не обов'язково художній (бо залежить від різних здібностей до художньої мовної творчості) [Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовні картини світу. Харків: Вид-во «Основа», 2009. С. 13].

Питання про сутність мовної картини світу по-різному розв'язується в сучасному мовознавстві – від максимального зближення МКС і ККС до визнання різної міри своєрідності відображення світу в кожній мові. Однак, гадаємо, праві ті, хто вважає, що картина світу, в тому числі мовна, містить у собі риси свого творця – носія мови. Адже «в мові знаходять своє вираження, поєднуючись, але не покриваючи одне одного, семантичні ознаки чотирьох різних сутностей: а) семантичні значимості одиниць власне мовної системи; б)

категорії предметного світу, своєрідно відображені в категоріях і одиницях мови; в) мислительні категорії, притаманні логіці й психології людського пізнання; г) прагматичні фактори комунікативного призначення мови» [...]. Під мовною картиною світу ми маємо на увазі характер відображення в мові концептуальної картини світу і мовні засоби вираження знань про неї. Саме в МКС виявляється своєрідність членування ККС у різних народів. У науковій літературі справедливо відзначається, що з допомогою мови практичні знання, одержані окремими індивідуумами, перетворюються в колективне надбання, колективний досвід [...]. Отже, визнається, що мовна картина світу має і гносеологічний характер. Концептуальна картина світу є підґрунтям мовної картини, однак ККС більш універсальна і є спільною для народів з однаковим рівнем знань про світ, у той час як мова відображає досвід кожного народу і виявляє не тільки спільні знання, а й своєрідність бачення світу [Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Харків: Вид-во «Основа», 2009. С. 14].

ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НЕРІДНОЇ

Контрольні питання

1. Загальнодидактичні, педагогічні і психологічні основи навчання мови як нерідної.
2. Лінгвістичні, соціолінгвістичні і лінгвокультурологічні основи навчання української мови як нерідної.
3. Мета навчання української мови в закладах загальної середньої освіти з викладанням мовами національних спільнот.
4. Загальнодидактичні (наочність, свідомість, доступність, посиленість, системність, послідовність) і спеціальні методичні принципи навчання української мови як нерідної: комунікативність, функціональність, усна основа навчання, опора на рідну мову учнів (транспозиція, інтерференція).
5. Специфіка змісту і методів навчання української мови як нерідної.
6. Етапи засвоєння української мови.
7. Когнітивні рівні володіння нерідною мовою.
8. Сучасні принципи методики навчання української мови як нерідної.

Література

Анафієва Е. Р. Дидактичні засади навчання української мови у школах з кримськотатарською мовою навчання. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 264. С. 53–55.

Бабич Н. Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення мови. Монографія. Чернівці: Рута, 2000. 175 с.

Бабич Н. Сучасні суспільно-політичні і психологічні мотиви вивчення української мови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. Вип. 3. С. 5–13.

Богданець-Білоskalенко Н., Фідкевич О. Формувальне оцінювання у контексті багатомовної освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 30–39.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 79–114.

Процик І. Психолінгвістичні аспекти засвоєння чужої мови (вікові особливості). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. Вип. 3. С. 89–95.

Селіверстова Л. Лінгвістична та психологічна основа навчання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. Вип. 2. С. 8–13.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає значення вивчення української мови як державної в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних спільнот?
2. Що таке мовленнєві стратегії?
3. Що таке педагогічна взаємодія?
4. Які типи поведінки учнів виділяються під час педагогічної взаємодії вчителя і учня?
5. Як ви розумієте принцип врахування особливостей рідної мови при вивченні української мови учнями в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних спільнот?
6. Які є типи відмінностей у засвоєнні учнями рідної і нерідної мов?
7. Коли доцільно використовувати на уроках української мови наочність?
8. Чому при комунікативному характері навчання української мови як нерідної надається перевага колективним формам роботи?
9. Які чинники впливають на засвоєння української мови як нерідної?
10. Якою є роль соціокультурних компонентів у процесі навчання української мови як нерідної?

II. Виконайте тестові завдання

1. Навчальна (освітня) мета української мови як державної (другої) реалізується через:

Варіанти відповідей:

- а) навчання мовного матеріалу;
- б) розвиток навичок говоріння, аудіювання, читання, письма;
- в) вдосконалення культури спілкування;
- г) розвиток всіх аспектів особистості.

2. Виховна мета української мови як державної (другої) реалізується через:

Варіанти відповідей:

- а) роботу над текстами різних жанрів;
- б) систему бесід з учнями;
- в) перегляд фільмів;
- г) розвиток навичок читання і письма.

3. Пояснення навчального матеріалу повинно бути:

Варіанти відповідей:

- а) стислим; б) послідовним; в) чітким; г) з використанням проблемної ситуації; г) з проведенням мовних ігор.

4. Продуктивні види мовленнєвої діяльності:

Варіанти відповідей:

- а) говоріння; б) читання; в) слухання; г) сприймання; г) письмо; д)

аудіювання.

5. Рецептні види мовленнєвої діяльності:

Варіанти відповідей:

а) говоріння; б) читання; в) слухання; г) сприймання; г) письмо; д) аудіювання.

6. Як характеризують шлях (спосіб) засвоєння рідної мови?

Варіанти відповідей:

- а) згори вниз;
- б) знизу – вгору;
- в) зліва праворуч.

7. Як характеризують шлях (спосіб) засвоєння мови в школі, коли мова, у доповнення до уже засвоєної практично, вивчається як система і сукупність правил?

Варіанти відповідей:

- а) згори вниз;
- б) знизу – вгору;
- в) зліва праворуч.

8. «Від простого до складного, від легкого до важкого, від відомого до невідомого, від близького до далекого» (Я. А. Коменський) – правила, які конкретизують дидактичний принцип навчання:

Варіанти відповідей:

- а) доступності.
- б) наочності;
- в) послідовності;
- г) мінімізації.

9. Інтерференція – це:

- а) мовний засіб, стандартний зворот, регулярно повторюваний у певних умовах і контекстах; мовний стереотип із позитивною функцією;
- б) взаємодія мовних систем при двомовності, яка виникає при мовних контактах або при індивідуальному засвоєнні мови;
- в) процес творення нових слів, словосполучень, при якому засвоюється лише значення та принцип організації іншомовної одиниці.

Завдання для самостійної роботи

І. Ознайомтеся з чинними модельними програмами з української мови для класів (груп) із мовами навчання національних спільнот. Сформулюйте висновки про особливості кожної з програм.

Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5–9 класи» для закладів загальної середньої

освіти (автори Гнаткович Т. Д., Шумицька Г. В., Борисова Є. Е., Лукач А. Ю.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mov.dlya.klasiv.z.uhor.mov.5-9-kl.Hnatkovych.ta.in.14.07.pdf>

Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори-укладачі Черничко С. С., Певсе А. А., Кордонець О. О., Барань Є. Б., Чонка Т. С., Павлович Ю. П., Беца С. Д., Кантор С. І., Кейзі-Бак С. В., Копас І. А., Павлович О. М., Стець М. М., Чейке О. С.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z.uhor.mov.5-9-kl.Chernychko.ta.in.14.07.pdf>

Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням молдовською мовою. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Свінтковська С. А., Верготі Л. Т., Ткаченко С. І., Цимбал Т. В.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z%20mold.mov.5-9-kl.Svintkovska.ta.in.14.07.pdf>

Модельна навчальна програма «Українська мова для класів з навчанням румунською мовою. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Фонарюк Т. І., Кульбабська О. В., Філіп Ю. Л., Костіна-Кніжницька А. В., Сиротюк О. М.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.dlya.klasiv.z.rum.mov.5-9-kl.Fonaryuk.ta.in.14.07.pdf>

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс української мови і літератури для класів з навчанням мовою корінного народу та/або національної меншини. 5–6 класи» (автори Хворостяний І., Унгурян І.). URL: <https://drive.google.com/file/d/1kMwyvgL7dvFC-EWFKV0DvEguxPIWH7BR/view>

III. Розгляньте роботу магістрантки Палюх Мирослави (2022 р.) про використання прецедентних текстів як мовно-естетичних знаків української мови і культури у викладанні української мови. Розробіть 2–3 завдання із використанням різних жанрів прецедентних текстів, висловлювань для учнів 5–9 класів. Поміркуйте над прийомами роботи з цими текстами. Які можливості використання прецедентних висловлювань у методиці викладання української мови в класах / групах із навчанням мовами національних спільнот?

5 КЛАС УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА "КОЛОБОК"

Гра-драматизація

Учні озвучують казкових героїв. Кожен повинен за допомогою міміки, жестів, інтонації, пози, ходи показати обраного персонажа.

КОЛОБОК,
КОЛОБОК! Я
ТЕБЕ З'ЇМ!

6 КЛАС "ЩЕДРИК" М. ЛЕОНТОВИЧА

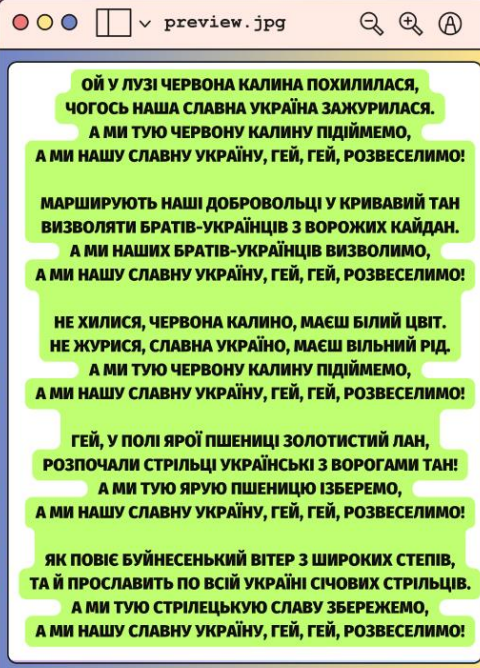
ФОРМУЮТЬСЯ КОМАНДИ. УЧНІ ОТРИМУЮТЬ КАРТКИ З РЯДКАМИ ЩЕДРІВКИ. У КОЖНОМУ РЯДКУ ЗАПИСАНЕ СЛОВО З ПЕРЕСТАВЛЕНИМИ ЛІТЕРАМИ. УЧАСНИКИ, ЯКІ НАЙШВИДШЕ ОГЛОШУЮТЬ ВИПРАВЛЕНЕ СЛОВО, ОТРИМУЮТЬ КАРТКИ З НАСТУПНИМИ РЯДКАМИ. ВИГРАЄ ТА КОМАНДА, ЯКА СКЛАДЕ ТЕКСТ ЩЕДРІВКИ ПОВНІСТЮ.

ЩЕДРИК, ЩЕДРИК, АЧОІВЕДРЩК,
ПРИЛЕТІЛА ВАЛАГОСКЧ,
СТАЛА СОБІ ЕТИЕБЩАТ,
АСГОЯОРП ВИКЛИКАТИ:
ВИЙДИ, ИДЇВИ, ГОСПОДАРЮ,
ПОДИВИСЯ НА УШОРАК, -
ТАМ ИЧЕВОК ПОКОТИЛИСЯ,
А КЧЯИИНГ НАРОДИЛИСЬ.
В ТЕБЕ АВТРО ВЕСЬ ХОРОШИЙ,
БУДЕШ МАТИ МІРКУ ЙЕРГОШ,
ХОЧ НЕ ГРОШІ, ТО ОАОПЛВ,
В ТЕБЕ ЖІНКА РВАРНООБЧ.
ЩЕДРИК, ЩЕДРИК, КАЧВОЩДРЕІ,
ПРИЛЕТІЛА ТСІОВКАЧЛА.

7 клас Українська народна пісня "Ой у лузі червона калина..."

Учитель читає речення,
зупиняючись. Учні повинні
знайти це місце і
продовжити читати.

8 КЛАС В. СОСЮРА "ЛЮБІТЬ УКРАЇНУ"

Любіть Україну, як сонце
любіть,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості
любіть,
любіть у годину негоди.

Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.

СКЛАДАННЯ СЕНКАНУ "Україна"

Сенкан – це вірш, що складається з п'яти рядків.

1. Перший рядок – тема (іменник).
2. Другий – опис теми (два прикметники).
3. Третій – називає дію, пов'язану з темою, складається з трьох дієслів.
4. Четвертий рядок – фраза, переважно з 4-х слів, висловлює ставлення до теми, почуття.
5. Останній рядок – одне слово – синонім до слова(теми), ніби висновок вірша.

9 КЛАС І. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ
"ЕНЕЇДА"

ЗНАЙДІТЬ У ТВОРІ ФРАЗЕМИ.
ПОЯСНІТЬ ЇХНЕ ЗНАЧЕННЯ.

Іван Котляревський
ЕНЕЇДА

Еней був парубок моторний
І хлопець хоть куди козак,
Удавсь на всеє зле проворний,
Завзятіший од всіх бурлак.
Но греки, як спаливши Трою,
Зробили з неї скирту гною,
Він, взявши торбу, тягу дав;
Забравши деяких троянців,
Осмалених, як гиря, ланців,
П'ятами з Трої наживав.

10 КЛАС
СКЛАДИ
ФРАЗЕМИ ІЗ
ХМАРИ СЛІВ

11 КЛАС Д. ПАВЛИЧКО "ДВА КОЛЬОРИ"

Вставте пропущені слова на місці крапок.

... кольори мої,

... на полотні,

Два мої,

..... — то, а — то

Дмитро Павличко

Два кольори

ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НЕРІДНОЇ

Контрольні питання

1. Типологія підходів до навчання мови як нерідної.
2. Лінгвістичні підходи (структурний, лексичний, соціокультурний).
3. Дидактичні підходи (особистісно-зорієнтований (індивідуальний) дедуктивний, індуктивний).
4. Психологічні підходи (гештальт-стиль (глобальний), гуманістичний, когнітивний, біхевіоризм).
5. Інтегровані підходи до вивчення української мови: комунікативно-діяльнісний підхід, технологія навчання у співпраці (коопероване навчання).

Література

Бакум З. П. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 5. С. 226–232.

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 79–90.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.

Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. 252 с.

Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. 134 с.

Виконайте тестові завдання

1. Із позицій психології вивчення мови як нової виділяють основні підходи:

Варіанти відповідей:

- а) індуктивно-свідомий;
- б) пізнавальний (когнітивний);
- в) біхевіористський;
- г) інтегрований;
- г) структурний.

2. З точки зору об'єкта навчання у методиці навчання мови як нової визначають підходи:

Варіанти відповідей:

- а) мовний;
- б) індивідуальний;
- в) мовленнєвий;
- г) мовленнєводіяльнісний;
- г) прямий.

3. З точки зору способу навчання мови як нової розрізняють підходи:

Варіанти відповідей:

- а) свідомий;
- б) діяльнісний;
- в) мовленнєвий;
- г) мовленнєво-діяльнісний;
- г) прямий.

4. До найбільш поширених сучасних підходів до навчання мови як нової належать:

Варіанти відповідей:

- а) комунікативно-діяльнісний;
- б) компетентнісний;
- в) рефлексивний;
- г) культурологічний;
- г) рівневий;
- д) професійно орієнтований;
- е) навчання у співробітництві.

5. До нетрадиційних підходів у навчанні мови як нової належать:

Варіанти відповідей:

- а) проблемно-орієнтоване навчання;
- б) «перевернутий клас»;
- в) навчання з перервами;
- г) колаборативне навчання;
- г) міждисциплінарне навчання;
- д) комунікативно-діяльнісний.

6. Про яке поняття йдеться у визначенні: базова категорія навчання мови, визначає стратегію навчання і вибір методу навчання, за допомогою якого реалізується ця стратегія; точка зору на сутність того, як слід формувати іншомовну комунікативну компетентність?

Варіанти відповідей:

- а) метод навчання;
- б) підхід до навчання;
- в) стратегія навчання;

г) критерій взаємодії викладача та учня.

7. У яких методах навчання мови втілено комунікативно-діяльнісний (особистісно-діяльнісний) підхід до навчання?

Варіанти відповідей:

- а) комунікативний метод;
- б) прямиий метод;
- в) інтенсивні методи;
- г) аудіовізуальний метод.

Запитання для самоконтролю

1. Який підхід до навчання мови найбільшою мірою відбиває специфіку нерідної мови як навчального предмета в закладі загальної середньої освіти?
2. У результаті досягнень яких галузей лінгвістики визначився комунікативно-діяльнісний підхід?
3. У який спосіб здійснюється оволодіння вміннями говоріння, аудіювання, читання, письма і перекладу із застосуванням комунікативно-діяльнісного підходу?
4. Як організовується навчальна діяльність учнів за комунікативно-діяльнісного підходу?
5. Яка кінцева мета навчання мови в аспекті комунікативно-діяльнісного підходу?
6. Що означає перехід до компетентнісного підходу до навчання мови?
7. У яких аспектах розглядається рефлексія в методиці навчання мови?
8. Що передбачає рефлексивна самооцінка?
9. Що передбачає культурологічний підхід до навчання мови?
10. Які дві тенденції характерні для інтерпретації фактів мови і культури з навчальною метою?
11. Які основні положення культурологічного підходу?
12. З чим пов'язана розроблення рівневого підходу до навчання мови?
13. Що передбачає професійно орієнтований підхід?
14. Які основні аспекти профільного навчання?
15. За якими основними напрямками здійснюється профільне навчання в школі?

МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НЕРІДНОЇ

Контрольні питання

1. Метод викладання – одна з базових категорій методики. Критерії відбору методу навчання.
2. Характеристика традиційних методів навчання мови як нерідної.
3. Методи прямі (натуральний, прямий, аудіовізуальний, аудіолінгвальний).
4. Методи свідомі (граматико-перекладний, свідомо-практичний, свідомо-зіставний, програмований).
5. Методи комбіновані (комунікативний, активний, репродуктивно-креативний).
6. Методи інтенсивні (сугестопедичний, метод активації, емоційно-смысловий, ритмопедія, гіпнопедія).
7. Рецептний метод навчання мови.
8. Місце і роль імітативного методу навчання мови.
9. Інноваційні методи навчання української мови.
10. Інтеграція методів навчання.
11. Прийоми навчання української мови як нерідної.

Література

Арцишевська А. Л., Гриня Н. О., Кузнецова Л. Р. Впровадження CLIL методу у двомовному середовищі. *Молодий вчений*. № 10.1 (98.1). 2021. С. 4–7.

Бистрова Б. Переваги застосування прямого методу викладання іноземних мов у процесі її вивчення. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*: зб. наук. праць. Київ, 2009. Вип. 17. С. 207–213.

Бондаренко Н. В. Текстоцентрична система вивчення державної мови: теоретичний і практичний аспекти. *Реалізація державної мовної політики України та положень протоколів міжурядових (Змішаної Українсько-Угорської, Змішаної Українсько-Румунської, Двосторонньої Українсько-Словацької) комісії з питань забезпечення прав національних меншин щодо вивчення української мови як державної в загальноосвітніх навчальних закладах Закарпатської області з навчанням мовами національних меншин: Матеріали міжнародного науково-практичного семінару, 9–10 червня 2009 року, м. Ужгород, Україна / За ред. Ю. В. Герцога. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. С. 143–153.*

Голуб Н., Горошкіна О. Методи дистанційного навчання української мови. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 148–158.

Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2015. 376 с.

Горошкіна О. Реалізація соціокультурного аспекту навчання української мови як іноземної. *Studia Ukrainica posnaniensia*, vol. V: 2017, pp. 37–44. Режим доступу:

https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Ukrainica_Posnaniensia/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2017-t5/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2017-t5-s3

Кочан І. Методи викладання мови як іноземної: екскурс в історію. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. Вип. 12. С. 52–61.

Кочан І. Методика професора Г. Лозанова у вивченні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. Вип. 11. С. 3–9. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2015_11_3

Кочан І. Нові освітні технології у викладанні української мови як іноземної. *Українська мова у світі*: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 6–7 листоп. 2014 р.). Львів, 2014. С. 49–60.

Кочан І. Нові освітні технології в практиці викладання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. Вип. 3. С. 14–20.

Кочан І., Мазурик Д. Комунікативний підхід у навчанні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. Вип. 14. С. 69–79.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.

Процик І. Методи навчання мови як чужої. *Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych*. Lublin, 2012. Vol. VII. S. 119–128. <https://journals.pan.pl/publication/107885/edition/93528/teka-polsko-ukrainskich-zwiazkow-kulturowych-2012-no-vii-br-methods-of-teaching-a-language-as-a-foreign-language?language=pl>

Самусенко О. М. Сучасні пошуки методів викладання української мови як іноземної. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. № 31. С. 245–249.

Сокіл Б. Методи вивчення української мови як іноземної та їх характеристика. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. Вип. 2. С. 14–18.

Сорока О. Сугестивна лінгвопедагогіка як ефективний метод вивчення іноземних мов. *Українська мова у світі*: Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції, 25 червня; 6 листопада 2020 р. Львів: ТзОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. С. 165–168.

Стрілець С. І. Інтенсивні методи навчання: сугестопедагогіка – за і проти. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів: ЧДПУ, 2012. Вип. 96. С. 197–201.

Тепла О. М. Використання свідомо-практичного методу у навчанні української мови як іноземної. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2013. № 1. С. 137–139.

Фідкевич О., Снегірьова В. Скафолдинг у системі методів багатомовної освіти. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 107–114.

Хорошковська О. М. Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах I ступеня з мовами викладання національних меншин України: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 160 с.

Цуркан М. Методологія навчання української мови як іноземної в медичних закладах вищої освіти. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2020. Вип. 16. С. 149–163.

Виконайте тестові завдання:

1. Подане визначення «спосіб упорядкованої діяльності вчителя та учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань» співвідноситься з терміном:

Варіанти відповідей:

- а) принцип;
- б) прийом;
- в) метод;
- г) аналіз.

2. Який із методів не належить до інтерактивних?

Варіанти відповідей:

- а) мозковий штурм;
- б) пояснювально-ілюстративний;
- в) метод проєктів;
- г) карусель.

3. Які методи навчання нерідної мови відносять до групи комбінованих?

Варіанти відповідей:

- а) репродуктивно-креативний;
- б) свідомо-практичний;
- в) комунікативний;
- г) активний;
- г) граматико-перекладний.

4. Які методи навчання нерідної мови відносять до групи інтенсивних?

Варіанти відповідей:

- а) сугестопедичний;
- б) метод активації;
- в) свідомо-зіставний;

- г) емоційно-смісловий;
- г) ритмопедія.

5. Які методи навчання нерідної мови належать до групи прямих методів?

Варіанти відповідей:

- а) аудіовізуальний;
- б) метод активації;
- в) свідомо-зіставний;
- г) аудіолінгвальний;
- г) прямий.

6. Засновником якого методу навчання мови як нерідної є Є.І. Пассов?

Варіанти відповідей:

- а) аудіовізуального;
- б) комунікативного;
- в) граматико-перекладного;
- г) репродуктивно-реактивного.

7. Котрий із методів не є інтерактивним?

Варіанти відповідей:

- а) акваріум;
- б) карусель;
- в) скафолдинг;
- г).самостійна робота учня;
- г) рольова гра.

8. Основними принципами скафолдингу є:

Варіанти відповідей:

- а) привернення уваги учнів;
- б) обмеження кола необхідних дій;
- в) підтримка мотивації;
- г) зосередження на основній меті;
- г) акцент на важливих деталях;
- д) усвідомлення допомоги вчителя;
- е) демонстрація результату;

9. Прийомами навчання української мови як нерідної є:

Варіанти відповідей:

- а) показ;
- б) пояснення;
- в) аналогія;
- г) імітація;
- г) спостереження;

- д) моделювання;
- е) аналіз;
- є) зіставлення;
- ж) порівняння;
- з) трансформація;
- и) конструювання;
- і) комбінування;
- ї) експеримент;
- й) контроль;
- к) самоконтроль;
- л) узагальнення;
- м) гра.

10. Освітній підхід CLIL у навчанні мови як нерідної означає:

Варіанти відповідей:

- а) предметно-мовне інтегроване навчання;
- б) ситуативні ігри;
- в) підвищену увагу до граматичного матеріалу;
- г) опору на рідну мову учнів.

Завдання для самостійної роботи:

Підготуйте відеопрезентацію про один із методів навчання української мови як нерідної.

Довідковий матеріал

МЕТОД ВИКЛАДАННЯ. Загальнодидактичне поняття. Базова категорія методики. Сукупність способів взаємопов'язаної діяльності викладача і учня, спрямованих на досягнення мети освіти, виховання і розвитку учнів. Методи універсальні і застосовуються у викладанні різних дисциплін, однак у кожній навчальній дисципліні методам властива специфіка вираження. Є дві групи методів навчання: методи викладання (показ, пояснення, організація тренування, організація практики, корекція, оцінювання) і методи учіння (ознайомлення, осмислення, участь у тренуванні, самооцінка, самоконтроль).

Провідними в методиці викладання іноземних мов вважають такі методи навчання: показ, пояснення, практика.

МОВНА ГРА

Вид дидактичного матеріалу, який використовується на уроках і в позакласній роботі з метою підвищення пізнавальних інтересів учнів. Містить не лише розважальний матеріал, але й збагачує учнів новими знаннями, уміннями. До мовних ігор належать *вікторини, ребуси, кросворди, загадки, логосгрифи, анаграми* [Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник із

методики викладання української мови. Друге видання, виправлене і доповнене. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. С. 176].

СКАФОЛДИНГ

Адапована до потреб дитини навчальна підтримка, яку вчитель / учителька надають дитині. Прикладами є спрощення та скорочення текстів для читання; пропонування варіантів відповідей; заданий початок речень; використання зображень під час пояснень тощо. Підтримку поступово зменшують, оскільки учні розвивають здатність самостійно застосовувати нещодавно засвоєні навички та знання [Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. С. 243].

CLIL (Content and language integrated learning)

Предметно-мовне інтегроване навчання. Підхід, за якого учні одночасно вивчають певну предметну дисципліну і другу мову. Із CLIL мова – це інструмент для вивчення інших предметів. Наприклад, курс природничих наук можна викладати учням українською мовою, і в результаті вони не тільки навчаються цієї наукової дисципліни, а й вивчають українську лексику та здобувають мовленнєві навички [Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. С. 47].

ЗМІСТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НЕРІДНОЇ

Контрольні питання

1. Компоненти змісту навчання.
2. Предметний і процесуальний аспекти компонентів змісту навчання.
3. Формування комунікативної компетенції як кінцевий результат засвоєння змісту навчання. Зв'язок комунікативної компетенції з лінгвістичною, соціолінгвістичною, прагматичною компетенціями.
4. Ключові компоненти процесу пізнання дійсності: знання фонетичні, лексичні, граматичні, країнознавчі.
5. Формування в учнів раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом.
6. Формування мовленнєвих навичок і мовленнєвих умінь.
7. Види мовленнєвої діяльності і мовленнєві стратегії. Основні і допоміжні види мовленнєвої діяльності. Основні види мовленнєвої діяльності. Допоміжні (вторинні) види мовленнєвої діяльності.
8. Чинники, які визначають відбір змісту навчання мови як нерідної.

Література

Алтухов В., Шатілова О. Принципи відбору країнознавчих навчальних текстів до підручника з української мови як іноземної. *Проблеми сучасного підручника середньої і вищої школи*: збірник наукових праць. Вип. 3. Донецьк: Східний видавничий дім, 2005. С. 37–41.

Бронська А. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної. *Дивослово*. 2000. № 7. С. 43–44.

Галас А. Т. Шевченко і лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови в угорськомовних навчальних закладах. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія; Соціальні комунікації. Ужгород, 2014. Вип. 1 (31). С. 301–307.

Горошкіна О. Реалізація соціокультурного аспекту навчання української мови як іноземної. *Studia Ukrainica posnaniensia*, vol. V: 2017, pp. 37–44.

Режим доступу:
https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Ukrainica_Posnaniensia/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2017-t5/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2017-t5-s3

Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

Енциклопедія українознавства для школярів і студентів / Авт.-укл. В. В. Оліфіренко, С. М. Оліфіренко, Т. В. Оліфіренко, Л. В. Оліфіренко. Донецьк: Сталкер, 1999. 496 с.

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 100–110.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх

зкладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.

Радевич-Винницький Я. К. Українознавчий аспект вивчення української мови у навчальних закладах з неукраїнською мовою навчання. *Україна – освіта*. Збірник наукових праць НДІУ. Київ, 2007. Том XIII. С. 288–296. Режим доступу: <http://ndiu.org.ua/images/book/13.pdf>

Україна в словах: Мовоукраїнознавчий словник-довідник: Навч. посіб. Київ: ВЦ «Просвіта», 2004. 704 с.

Запитання для самоконтролю

1. Які компоненти складають структуру змісту навчання?
2. Які чинники визначають відбір змісту навчання мови як нової?
3. Який компонент предметного аспекту змісту навчання мови включає сфери і види спілкування, функції, психологічні і мовленнєві ситуації та ролі, невербальні (немовленнєві) засоби комунікації; комунікативні цілі і наміри; теми, проблеми і тексти, необхідні для формування мовленнєвих компетенцій?
4. У яких сферах спілкування учні повинні вміти орієнтуватися і реалізовувати свої комунікативні наміри?
5. Які способи спілкування зазвичай виділяють на уроках української мови як нерідної?
6. Чому важливо на уроці враховувати різновид спілкування?
7. Що таке комунікативно-мовленнєва ситуація?
8. Що лежить в основі мовленнєвого наміру (комунікативного наміру, комунікативної мети, комунікативної інтенції)?
9. Які основні типи ситуацій міжкультурного спілкування?
10. Які типові ситуації реального спілкування зазвичай моделюють у навчальному процесі?
11. Що означає концентричний принцип організації тематичного компонента змісту навчання української мови як нерідної?
12. Який зміст поняття *мовленнєва проблемна ситуація*?
13. Які функції виконує текст як основна ланка комунікації?
14. Який текст називається автентичним?
15. Що таке адаптація тексту?
16. Які різновиди текстів охоплює реальна комунікація?
17. Із формуванням якої компетентності пов'язаний другий компонент предметного змісту навчання?
18. Чим зумовлено виділення лінгвосоціокультурного матеріалу як складової змісту навчання?
19. Що включають до третього компонента змісту освіти?
20. Який зміст поняття навчально-стратегічна компетентність?
21. Які є різновиди навчальних стратегій?
22. Що включає перший компонент процесуального аспекту змісту навчання мови?
23. Що таке мовленнєві вміння?
24. Що таке мовленнєві знання?

25. Що включають до другого компоненту процесуального аспекту навчання мови?

26. Які види субкомпетентностей включає лінгвосоціокультурна компетентність?

27. Що охоплює третій компонент процесуального аспекту змісту навчання?

28. Що входить до четвертого компонента процесуального аспекту змісту навчання мови?

29. З урахуванням яких принципів проводиться відбір змісту навчання в цілому і його окремих компонентів у методиці навчання мови як нової?

30. Який аспект змісту навчання мови є первинним при його відборі?

Довідковий матеріал

АВТЕНТИЧНІ МАТЕРІАЛИ (ТЕКСТИ)

Навчальні матеріали (наприклад, статті в газетах, новели / оповідання, романи, меню, вірші, фільми, телевізійні програми та вебсайти), створені для носіїв відповідної мови. Носії мови для використання в реальних життєвих ситуаціях створюють автентичні матеріали (тексти). Мовні структури в автентичних матеріалах не спрощують і не адаптують, оскільки вони існують у текстах, розроблених спеціально для учнів, які вивчають мову [Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. С. 239].

СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ

Стратегії вивчення мови складаються з дій, що їх виконують учні для поліпшення власного процесу вивчення мови. Ці стратегії поділяють на три категорії: когнітивні, метакогнітивні та соціальні / афективні.

КОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ передбачають використання різних методів запам'ятовування нових слів і фраз, виведення граматичних правил, застосування раніше вивчених правил, угадування значення невідомих слів, використання різних способів організації нової інформації та пов'язування нової інформації з раніше вивченою мовою

МЕТАКОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ – це навички мислення більш високого порядку, які учні використовують для управління власним вивченням мови. Ці стратегії охоплюють планування вивчення мови, моніторинг вивчення мови й оцінювання успіху у вивченні мови.

СОЦІАЛЬНІ / АФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ – це дії, які учні виконують під час або у зв'язку зі взаємодією з іншими людьми, щоб допомогти собі або зробити вивчення мови для себе більш ефективним.

[Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. С. 98–99].

СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ – стратегії, які учні використовують, щоб вивчити чи засвоїти мову. Прикладами є: запам'ятовування, візуалізація, упорядкування та класифікація словникового запасу, пошук можливостей для практики [Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. С. 243].

СТРАТЕГІЇ ВИКОРИСТАННЯ МОВИ – стратегії, які учні використовують для підтримування та покращення спілкування. Вони часто корисні тим учням, які відчувають труднощі в спілкуванні. Прикладами є прохання про роз'яснення та повторення; використання різноманітних невербальних підказок для спілкування тощо [Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. С. 243].

ФОНОВІ ЗНАННЯ

Імплицитна інформація, спільна для співрозмовників, що додається до змісту вербального повідомлення й дає змогу оптимізувати його сприйняття й розуміння. У лінгвокраїнознавстві фонові знання поділяють на такі типи: загальнолюдські (циклічний час, географічні знання, знання про людину, будову світу та Всесвіту, наукова, міфологічна, релігійна, фольклорна інформація); регіональні (знання, характерні для мешканців певного регіону); країнознавчі (знання традицій, обрядів, вірувань, забобонів, звичаїв певного етносу); соціальні, професійні (інформація певного роду занять людини). Розмежовують також макрофонові знання освіченої людини й мікрофонові знання пересічного мовця. У комунікативній лінгвістиці й лінгвістиці тексту фонові знання розглядаються як затекстові, до яких залучаються пресупозиції й амплікатури. Розрізняють ситуативні й неситуативні фонові знання. Перші є інформацією, актуалізованою умовами конкретної ситуації спілкування (інтенції, стратегії комунікантів, знання про партнера, умови та предмет спілкування і т. ін.) Другі представлені знаннями про дійсність, культуру, буття, енциклопедичними знаннями тощо. Background knowledge [Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. С. 636].

Знання, характерні для мовців певної мови, забезпечують мовленнєве спілкування, в процесі якого ці знання проявляються у вигляді смислових асоціацій і конотацій, дотримання норм мовленнєвої поведінки носіїв мови.

Фонові знання можна поділити на знання про предмети і явища національної культури (реалії) і на знання про загальноприйняті в країні, мова якої вивчається, норми поведінки (етикет). На основі фонових знань формуються соціолінгвістична і соціокультурна компетенції.

Соціолінгвістична компетенція дає відомості про використання мови в різних ситуаціях спілкування відповідно до прийнятих норм їх застосування. соціокультурна компетенція дає уявлення про правила і соціальні норми поведінки носіїв мови, традиції, культуру країни, мова якої вивчається.

Розширенню і поглибленню обсягу фонових знань сприяють робота з текстом мовою, яка вивчається, прослуховування і перегляд аудіо- і відеоматеріалів, спілкування з носіями мови.

УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КЛАСАХ ІЗ НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

Контрольні питання

1. Специфіка уроку української мови як нерідної.
2. Основні ознаки: мовленнєва спрямованість (навчання в умовах, адекватних до умов майбутньої комунікативної діяльності); функціональність; ситуативність; індивідуалізація процесу навчання; мотивація, використання тем, важливих для учнів.
3. Система уроків української мови як нерідної.
4. Вимоги до уроку української мови як нерідної. Психологічні особливості уроку.
5. Типологія уроків.
6. Композиція уроку української мови як нерідної. Планування уроку. Перспективне, тематичне і поточне, поурочне планування.
7. Педагогічна взаємодія на уроці української мови.
8. Дидактична мова викладача як засіб педагогічної взаємодії.
9. Співвідношення на уроці української і рідної мови учнів.
10. Різноманітність форм роботи на уроці.

Література

Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 410 с.

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. С. 477–481.

Палінська О. Рольові ігри на заняттях з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський університет ім. Івана Франка, 2015. Вип. 11. С. 50–56.
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2015_11_9

Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. За ред. О. І. Пометун. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.

Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. 252 с.

Виконайте тестові завдання

1. Основними ознаками уроку української мови у класах із мовами

навчання національних спільнот є:

Варіанти відповідей:

- а) мовленнєва спрямованість, тобто навчання в умовах, адекватних до умов майбутньої комунікативної діяльності;
- б) функціональність;
- в) ситуативність;
- г) навчання здійснюється тільки українською мовою, переклад з рідної мови на українську і навпаки забороняється.

2. Психологічні особливості уроку:

Варіанти відповідей:

- а) фаза переходу із спокою на заданий рівень роботи, діяльності;
- б) фаза оптимальної працездатності;
- в) фаза зусиль;
- г) фаза вираженої втоми;
- г) фаза відпочинку.

3. У навчанні української мови як нерідної виділяють такі типи уроків:

Варіанти відповідей:

- а) урок первинного закріплення мовних і мовленнєвих умінь і навичок;
- б) урок закріплення знань, умінь і навичок;
- в) урок узагальнення, систематизації і розвитку мовних і мовленнєвих умінь і навичок;
- г) урок перевірки, оцінки і корекції знань, умінь і навичок;
- г) нестандартний урок.

4. До обов'язкових компонентів уроку належать:

Варіанти відповідей:

- а) створення умов, мотивації учнів;
- б) навчальні дії з мовним матеріалом;
- в) орієнтувальні дії учнів;
- г) перевірка, оцінка і корекція знань, умінь і навичок;

5. Урок вважається ефективним, якщо:

Варіанти відповідей:

- а) учні працювали з інтересом;
- б) мета уроку була досягнута;
- в) було виконано багато вправ;
- г) учні активно брали участь у ситуативних іграх.

6. Поєднання яких форм роботи дає особливий ефект:

Варіанти відповідей:

- а) фронтальної (відповіді учнів по черзі);

- б) індивідуально-групової (одночасне індивідуальне виконання завдань учнями групи);
- в) індивідуальної (опитування окремих учнів);
- г) хорової (промовляння або читання хором);
- г) колективної (робота учнів в парах, у малих групах, усією групою).
- д) контрольне списування.

Завдання для індивідуальної самотійної роботи

I. Проаналізуйте плани-конспекти уроків української мови у фахових виданнях і на освітніх платформах («На урок», «Всеосвіта», «Освіторія»).

II. Розробіть план-конспект уроку української мови в класі з навчанням угорською чи румунською мовами.

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НЕРІДНОЇ

Контрольні питання

1. Диференціація засобів навчання.
2. Навчальна програма для учнів; робочий зошит; зошит-посібник; зошит із друкованою основою; зошит-тренажер із правопису; інтелект-карта; додаткові посібники (збірник вправ, книга для читання, довідник, енциклопедія).
3. Лексикографічні засоби навчання. Двомовні, одномовні (тлумачні), спеціальні словники.
4. Візуальні, аудіативні та аудіовізуальні засоби навчання. Електронний підручник. Онлайн-словники. Аудіоблоги. Подкасти. Відеоуроки. Освітні онлайн-платформи.
5. Методичний кейс викладача української мови як нерідної. Нормативно-правові документи. Організаційно-інструктивні матеріали. Фахова наукова, методична, довідкова література. Психолого-педагогічна література для вчителя. Підручник як керівництво в роботі викладача. Навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності.
6. Застосування мережі Інтернет у навчанні української мови. Онлайн-бібліотека. Освітні платформи.
7. Типологія підручників з української мови для учнів закладів загальної середньої освіти з мовами навчання національних спільнот: перекладно-граматичний, аудіовізуальний, аудіолінгвальний, свідомо-практичний, комунікативний.
8. Типологія вправ. Види вправ залежно від виду мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), форми мовлення (усне, письмове), аспекту мови (фонетичний, лексичний, граматичний).

Література

Кочан І., Мацюк З. Лінгвометодичні основи укладання підручників з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної.*: зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2013. № 8. С. 315–323.

Петрук О. М. Концептуальні та методичні засади побудови підручників української мови для ЗНЗ з мовами навчання національних меншин. *Проблеми сучасного підручника.* Київ, 2014. Вип. 14. С. 528–537.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011.

Романюк С. Методологічні засади підготовки підручників української мови для шкіл з навчанням мовами національних меншин. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2019. № 3 (326). С. 250–261.

Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. 252 с.

Запитання для самоконтролю

1. На які різновиди традиційно розподіляються засоби навчання мови як нерідної?
2. Які дидактичні засоби навчання української мови необхідні учневі?
3. Які дидактичні засоби навчання української мови необхідні вчителю?
4. За якими ознаками диференціюють дидактичні засоби навчання?
5. Який засіб є основним у навчально-методичному комплексі?
6. Які функції виконує навчально-методичний комплекс у навчанні мови як нерідної?
7. Які основні типи складу навчально-методичного комплексу в навчанні мови?
8. Яка роль і місце комп'ютерних та аудіовідеопосібників у навчанні мови як нерідної?
9. Що таке «Європейський Мовний Портфель» (ЄМП)?
10. За яким принципом традиційно організовані у розділи або цикли підручники з мови?
11. Якою є роль концепції візуалізації підручника та інших друкованих компонентів навчально-методичного комплексу?
12. Які функції і типова структура книги для вчителя?
13. Які переваги фонограм порівняно з іншими засобами навчання?
14. Які різновиди фонограм містять аудіопосібники?
15. Якими відеофонограмами представлені аудіовідеопосібники?
16. До якого різновиду навчальних посібників належать фото, картинки, малюнки, плакати, ігри, прагматичні країнознавчі матеріали (афіші, квитки, рахунки, реклами тощо) та різноманітний роздавальний матеріал?
17. Які візуальні посібники можуть виготовляти учні на уроці або вдома?
18. Які ігри є різновидами візуальних посібників?
19. Які посібники, крім підручника і книжки для вчителя, належать до друкованих?
20. Які можливості для інтенсифікації і вдосконалення процесу навчання мови надають комп'ютерні посібники?

Завдання для індивідуальної самотійної роботи

Дайте характеристику структурних компонентів одного з чинних підручників (на вибір) для учнів, які здобувають освіту в класах із навчанням мовами національних меншин. Проаналізуйте різновиди текстів (основний, додатковий, пояснювальний), позатекстові компоненти. Виконайте одне завдання або одну вправу з підручника (на вибір) письмово.

ФОРМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Контрольні питання

1. Індивідуальні, колективні, організаційні форми навчання.
2. Позакласна робота з української мови. Значення і принципи позакласної роботи. Зміст, форми і види позакласної роботи.
3. Мовне середовище і його роль в оволодінні українською мовою, оптимізація й організація мовного середовища.

Література

Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: Навчальний посібник. Київ: «Ленвіт», 2006. 134 с.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.

Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ Видавництво «Юстон», 2021. 252 с.

Запитання для самоконтролю

1. Які форми реалізації індивідуального підходу до учнів розроблені в методиці навчання мови як нерідної? (самостійна робота під керівництвом учителя; самостійне оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю наодинці чи у групі шляхом широкого використання різноманітних підручників, посібників, комп'ютерних програм тощо, але під керівництвом учителя; самостійне оволодіння мовою шляхом опрацювання навчального посібника без допомоги вчителя; індивідуальна робота з одним чи кількома вчителями; самостійне оволодіння мовою у спеціалізованих центрах).

2. Які компоненти входять до поняття *індивідуалізація процесу формування іншомовної комунікативної компетентності*?

3. Як відбувається вивчення індивідуально-психологічних особливостей учнів (класу)?

4. Які засоби є найбільш ефективними для розвивальної індивідуалізації на уроці?

5. Реалізацію якої індивідуалізації на уроці забезпечують адаптувальні роздавальні картки або комп'ютерні опори, які дають часткову зорову опору під час аудіювання?

6. Реалізацію якої індивідуалізації на позакласних заняттях забезпечують завдання з музичними паузами для відпочинку, диференційовані комп'ютерні програми, графіки виконання завдань і пам'ятки щодо формування індивідуального стилю оволодіння мовою?

7. Які є прийоми формування індивідуалізації?

8. За якою диференційною ознакою розмежовують «комунікативний» і «некомунікативний» типи учнів?

9. Які види роботи належать до організаційних форм навчання?
10. Який вид навчальної діяльності учня становить самостійну роботу?
11. Який вид навчальної діяльності учня становить автономну роботу?
12. Яка принципова різниця між самостійною та індивідуальною роботою учня?
13. Які характеристики самостійної роботи?
14. Які є види самостійної роботи?
15. Які види завдань використовують для самостійної роботи?
16. Які найпоширеніші засоби використовують для організації самостійної роботи учня з оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю?
17. Які є форми автономної роботи учня з оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю?
18. Яка мета позакласної роботи з української мови?
19. Які принципи позакласної роботи?
20. Які є форми позакласної роботи?

Завдання для самостійної роботи

Запропонуйте проєкт (дослідницький, творчий, рольово-ігровий, інформаційний, практично-орієнтований), який Ви хотіли б здійснити з учнями. Укладіть план проєкту. Підготуйте презентацію.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Контрольні питання

1. Фонетична навичка як основний компонент фонетичної компетентності.
2. Формування слуховимовних навичок. Прийоми навчання вимови голосних і приголосних звуків.
3. Принципи роботи над вимовою.
4. Етапи формування фонетичної компетентності. Послідовність уведення фонетичного матеріалу на початковому етапі навчання. Вступно-фонетичний курс. Супроводжувальний курс фонетики.
5. Вправи і завдання для формування фонетичної компетентності. Виявлення причин вимовних помилок і робота з усунення цих помилок.
6. Методика навчання наголошування слів й інтонування.

Література

Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с.

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 192–214.

Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.

Запитання для самоконтролю

1. Як відбувається формування вмінь сприймання мовлення на слух?
2. Яке значення має відпрацювання вимовних навичок в оволодінні учнями українською мовою?
3. Які основні труднощі засвоєння вимовних норм української мови учнями? Які причини цих труднощів?
4. У чому виявляється сутність поняття *фонетична навичка*?
5. У чому полягає різниця між рецептивною і репродуктивною фонетичною компетентністю?
6. Яка вимова називається апроксимованою?
7. Проаналізуйте типові орфоепічні помилки в учнівському мовленні. Які основні причини цих помилок?
8. Які звуки і фонетичні позиції є складними для учнів?
9. Чим зумовлюється вибір методу навчання вимови і наголошування слів?

10. Які типи вправ найбільш актуальні для формування мовленнєвих навичок?
11. Які є підходи до навчання вимови мови як нової?
12. На якому етапі навчання мови як нерідної актуальною є робота над вимовним аспектом говоріння?
13. Як називаються вправи, виконуючи які можна принагідно вдосконалювати вимовні навички?
14. Коли і як виправляти помилки у вимові?
15. Між етапом формування навичок і етапом розвитку вмінь повинен бути етап вдосконалення навичок. Які завдання цього етапу? На якій основі відбувається ця робота? Якими засобами вона здійснюється?
16. Які підетапи складають етап формування вимовних навичок?
17. Які функції повинен виконувати розмовний текст стосовно вимовних навичок?
18. За якими критеріями відбирається шкільний фонетичний мінімум?
19. Які засоби формування фонетичної компетентності вважаються найважливішими?
20. Як у навчанні вимови враховується специфіка української і рідної мови учнів?

Виконайте тестові завдання

1. Принципами роботи над вимовою звуків є:

Варіанти відповідей:

- а) принцип свідомого засвоєння вимови;
- б) принцип практичного володіння звуковою стороною мови;
- в) урахування особливостей фонетичної системи рідної мови учнів;
- г) принцип семантизації;
- г) принцип послідовності подання матеріалу;
- д) урахування особливостей лексичної системи рідної мови учнів;
- е) принцип повторюваності і концентричності.

2. Фонетична робота над кожним звуком поділяється на такі етапи:

Варіанти відповідей:

- а) постановка звука;
- б) закріплення його вимови;
- в) диференціація звуків;
- г) автоматизація вимови звуків;
- г) сприймання звуків;
- д) самостійне відтворення звуків.

3. Прийомами навчання вимови голосних і приголосних звуків мови як нерідної є:

Варіанти відповідей:

- а) використання звуків-помічників;
- б) використання сприятливої фонетичної позиції;

- в) використання звуків-супутників;
- г) використання дії за аналогією;
- г) підсилення артикуляції і свідомо видозміна типового відтінку звука;
- д) зміна темпу мови;
- е) самостійне відтворення звуків.

4. Фонетичні знання як компонент фонетичної компетентності ФК – це знання про:

- а) фонеми та їх артикуляційно-акустичні характеристики;
- б) основні модифікації звуків у потоці мовлення;
- в) фонетичну організацію слів (складу, словесного наголосу);
- г) інтонацію та її основні компоненти (мелодику, ритм, паузацію, наголос, темп, гучність і тембр);
- г) транскрипцію чи інші умовні символи та графічні можливості відображення інтонації;
- д) фонетичні навички.

5. Видами фонетичних навичок на звуковому рівні є:

- а) рецептивні слухо-вимовні (або слухові) навички;
- б) репродуктивні слухо-вимовні (або вимовні) навички;
- в) рецептивні інтонаційні навички;
- г) репродуктивні інтонаційні навички.

Завдання

1. Виконайте наведену вправу. Яке призначення таких вправ?

Прослухайте речення і повторіть, дотримуючись відповідної інтонації, а після цього трансформуйте питальну інтонацію в розповідну і навпаки:

Ця книга є в мене.

Ти був у цьому місті.

Це цікаво.

2. У рубриці «Увага. Вимовляйте правильно» в підручнику «Українська мова» для 7 класу наведено слова з позначеним наголосом (усього 170 слів). Проаналізуйте ці слова з погляду активного / пасивного словника учня. Простежте частотність уживання наведених слів в основному тексті, вправах і завданнях цього підручника.

Агронóмiя, áркушик, асиметрiя, алфавiт, болотiстий, борóдавка, босóнiж, боязнь, бурштино́вий, бюлетeнь, ва́ги (у мн.), вантáжiвка, вiсiти, вiтратa, вишиваний, вiдвести́, вiршi, вiршовий, вiтчiм, гáльма, джерелó, дiвлячись, дичáвити, дiалóг, добовий, добу́ток, довести́, довести́, до́нька, дочка́, дрóва, експeрт, еретiк, жалюзi, завдáння, завести́, завезти́, зáвжди́, зáгáдка, заiржáвiлий, закiнчи́ти, зáкладка (у книзi), зáкрутка, залиши́ти, замiжня, засти́бка, звiсока, зда́лека, зiбрáння, зобрази́ти, зóзла, зрáння, зру́чний, зубóжiння, iнду́стрия, кáмбала, каталóг, квартáл, кишка, кiломeтр, кiнчи́ти, кóлесо, кóля, кóпчений (дiсприкетник), копчeний (прикетник),

корісний, котрій, кр'їти, к'їсий, криц'євий, кропив'а, кулінар'я, к'урятина, л'ате, листопад, л'ітопис, люстро, нанести, нап'їй, наскрізний, на'чинка, ненавидіти, ненависний, оцет, пекарський, перевезті, перевести, перекис, перепад, перепис, піала, підданий (*дісприкметник*), підданий (*іменник*), підлітковий, пізнання, питний, піцер'я, по'друга, по'значка, по'милка, по'міщик, по'мовчати, поняття, порядковий, посередині, разом, ре'мін (пояс), решето, р'інковий, р'івніна, роздрібний, рукопис, русло, сантиметр, свердло, середина, симетрія, сімдесят, спіна, соломінка, статуя, стовідсотковий, стрибати, текстовий, течія, т'їгровий, тисовий, т'їм'яний, травестія, тризуб, тулуб, український, уподобання, урочистий, усередині, фаховий, феномен, фольга, ф'орзац, хаос (у міфології: *стихія*), хаос (*безлад*), ц'арина, цемент, центнер, цінник, чарівний, черговий, читання, чорнозем, чотирнадцять, шляхопровід, шовковий, шофер, щелепа, щіпці, щодобовий, ярмарковий [Українська мова: підруч. для 7 кл. з навч. угор. мов. закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом) / Г. Шумицька, Т. Гнаткович, О. Ківеждій, А. Лукач, Є. Борисова. Львів, Світ, 2020].

3. Які прийоми засвоєння складних випадків наголошування слів і відпрацювання акцентуаційних навичок передбачені в згаданому підручнику? Якими словами Ви доповнили б реєстр слів із складними випадками наголошування?

4. Виконайте вправу з підручника. До якого виду належить ця вправа?

78. Добери слова, які різняться лише одним звуком.

Зразок: Гліб – хліб; ...

Злива, куля, коза, грип, гава, шити [Петрук О. Українська мова: підруч. для 5 кл. з навч. румунською мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом). Львів: Світ, 2022. С. 51].

Довідковий матеріал

АПРОКСИМОВАНА ВИМОВА. Вимова, в якій відсутні фонологічні помилки (тобто помилки у вимові фонем у потоці мовлення), але яка допускає нефонологічні помилки (або помилки у вимові алофонів) [Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 198].

ВИМОВНА НАВИЧКА

Здатність здійснити синтезовану дію, яка відбувається в навичкових параметрах і забезпечує адекватне звукове оформлення мовленнєвої одиниці. Процес формування вимовної навички відбувається у кілька етапів: 1. сприймання-ознайомлення; 2. імітація; 3. диференціювання-осмислення; 4. ізольована репродукція; 5. комбінування (перемикання).

ФОНЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Здатність людини до коректного артикуляційного та інтонаційного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і фонетичної усвідомленості [Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 192].

ФОНЕТИЧНА НАВИЧКА

Автоматизована репродуктивна або рецептивна дія, яка забезпечує коректне звукове й інтонаційне оформлення власного мовлення та адекватне сприйняття звукового й інтонаційного оформлення мовлення інших [Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 192].

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ

Контрольні питання

1. Аудіювання як вид мовленнєвої діяльності.
2. Розвиток умінь слухати і розуміти співрозмовника в діалогічному мовленні, умінь слухати і розуміти усне монологічне мовлення на різні теми.
3. Усунення труднощів аудіювання. Вправи при аудіюванні на розрізнення і впізнавання мовних одиниць, на розвиток механізмів аудіювання.
4. Способи перевірки розуміння учнями прослуханого тексту.
5. Вимоги до мовлення викладача: достатня гучність, чіткість, темп мовлення.

Література

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 192–214.

Хорошковська-Носач Т. П. Система вправ і завдань для формування в учнів 1–4 класів усного мовлення на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин: методичні рекомендації. [Електронне видання]. Київ: Педагогічна думка, 2022. 69 с.

Юган Н. Використання подкастів у практиці викладання української мови як іноземної. *Українська мова у світі: Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції, 25 червня; 6 листопада 2020 р.* Львів: ТЗОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. С. 185–188.

Запитання для самоконтролю

1. Які функції аудіовізуальних засобів у навчанні аудіювання на різних етапах навчання?
2. Яка відмінність між аудіюванням і слуханням?
3. Що означає компетентність в аудіюванні?
4. Які складові компоненти аудитивної компетентності?
5. Що включають комунікативні здібності аудіювання?
6. Які функції виконує аудіювання?
7. Які визначальні риси аудіювання як мовленнєвих дій?
8. Що таке мовленнєвий слух?
9. Які різновиди антиципації (ймовірного прогнозування) виокремлюють у методиці?
10. Від яких чинників залежить успішність аудитивної компетентності?
11. Якою повинна бути швидкість звучання аудіотексту при пред'явленні на початковому етапі?

12. Від яких чинників залежить обсяг аудіоповідомлення?
13. Які є види аудіювання залежно від жанру аудіотекстів і комунікативного завдання?
14. Яким вимогам відповідають аудіотексти?
15. У чому полягає перевага автентичних аудіотекстів?
16. Які етапи формування компетентності в аудіюванні?
17. Які вправи і завдання використовують для формування компетентності в аудіюванні?
18. Які засоби формування компетентності в аудіюванні?

Завдання

I. Послухайте фразу. Повторіть її і додайте нову, пов'язану за змістом із попередньою. Яка роль таких вправ у формуванні аудитивних умінь?

II. Повторіть по кілька разів кожен пару слів:

- а) бити – пити; гава – кава; жити – шити; голод – холод;
- б) атлас – атлас; обід – обід; наша – наша; замок – замок;
- в) дим – дим; тин – тинь; лин – лінь; сіно – сила; зірка – зоря;
- г) жар – шар; качан – качан; коза – коса; гуля – куля;
- г) лис – лис; стан – стань; дитина – діти; лук – люк.

Чим відрізняються з точки зору фонетики ці пари слів? Яку функцію для розвитку фонематичного слуху виконують такі вправи?

III. Розгляньте наведені вправи. До якого структурного компоненту підручника належить текст-пам'ятка?

120. 1. Послухай, а потім прочитай текст-пам'ятку. Поміркуй, у яких випадках тобі буде корисна ця інформація.

ПРИЙОМИ СЛУХАННЯ

- √ Не відволікайся, постарайся зосередитися.
- √ Не перебивай того, хто говорить.
- √ Намагайся визначити за початком тексту або його заголовком, про що в ньому буде розповідатися.
- √ Звертай увагу на те, що мовець виділяє голосом, на вираз його обличчя, жести.
- √ Якщо ти щось не зрозумів(-ла), запитай про це.

120. 2. Про що йдеться в пам'ятці? Які прийоми слухання тобі були відомі з уроків рідної мови? А про які ти дізнався(-лася) з тексту? Якими з прийомів слухання ти активно користуєшся? [Петрук О. Українська мова: підруч. для 5 кл. з навч. румунською мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом). Львів: Світ, 2022. С. 74].

Завдання для індивідуальної самостійної роботи

Розробіть список критеріїв для аналізу й оцінювання в обраному вами підручнику / навчально-методичному комплексі а) комплексів вправ для навчання читання або аудіювання, говоріння або письма; б) аудіопосібника.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ І ФРАЗЕМИКИ

Контрольні питання

1. Поняття лексичного мінімуму.
2. Активний словник. Пасивний словник. Потенційний словник. Обсяг лексичного матеріалу на різних етапах навчання.
3. Принципи відбору й організації лексичного матеріалу для оволодіння українською мовою на різних рівнях: статистичні, методичні, лінгвістичні принципи.
4. Лексичні труднощі при вивченні української мови. Завдання навчання лексики на різних етапах.
5. Стадії роботи над словом.
6. Способи семантизації слів на різних етапах навчання і залежно від інших навчальних умов: перекладні і неперекладні.
7. Типи лексичних вправ.
8. Методика закріплення й активізації лексичного матеріалу.
9. Особливості опрацювання безеквівалентної лексики.
10. Лінгвістичні основи навчання української фраземіки. Зіставний аналіз української фраземіки і фраземіки рідної мови учнів.
11. Фраzeологічний мінімум для учнів різних вікових категорій. Прийоми семантизації фразем української мови.
12. Система завдань вправ для формування вмінь і навичок використання фразеологічних одиниць у мовній практиці.

Література

Бакун З.П., Караман С.О. Навчання лексики в курсі української мови як іноземної. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*: збірник наукових праць. 2011. Вип. 5. С. 690–694.

Бук С. Поняття семантизації в сучасній лінгвістиці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2004. № 503: Проблеми української термінології. С. 63–66. Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/45342/2/2004n503__Problemy_ukrainsko_i_terminolohii_Buk_S-Poniattia_semantyzatsii_v_suchasni_63-66.pdf

Дороз В. Вивчення української лексики в 5–6 класах шкіл з багатонаціональним контингентом (Лінгвокультурологічний підхід). *Дивослово*. 2005. № 10. С. 4–8.

Дороз В. Вивчення української лексики в поліетномовних школах: лінгвокультурологічна робота. *Дивослово*. 2005. № 12. С. 10–13.

Дороз В. Лінгвонародознавчий аспект роботи над українською лексикою у школах національних меншин. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 1. С. 48–55.

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів /

Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 215–233.

Прісовська Г. Багатозначність в аспекті викладання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський університет ім. Івана Франка, Львів, 2007. Вип. 2. С. 189–194.

Прісовська Г., Антонюк О. Безеквівалентна та фонова лексика у викладанні української мови як нерідної. *Міжкультурна комунікація. Проблеми та перспективи*. Тирасполь; Одеса, 2012. С. 318–324.

Процик І. Презентація нової лексики в лінгводидактиці для чужоземців. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський університет ім. Івана Франка, 2007. Вип. 2. С. 24 – 30. Режим доступу:
http://old.philology.lnu.edu.ua/teoria_praktyka_ukr_mova/vyp_02_2007/4.%20Protsuk.pdf

Тулиця О., Зімакова Л. Безеквівалентна лексика: проблеми визначення. Режим доступу: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2012-34.pdf

Шевчук Л. Словникова робота у навчанні української мови як другої: до питання застосування перекладу. *Українська мова у світі*: Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції, 25 червня; 6 листопада 2020 р. Львів: ТЗОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. С. 165–168.

Ядловська Н. Фразеологічний матеріал української мови в чужомовній аудиторії. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський університет ім. Івана Франка, Львів, 2007. Вип. 2. С. 122–125.

Завдання

I.

1. Проаналізуйте лексичний мінімум для одного з класів. Доберіть кілька слів (3–5) і поясніть їх різними способами (наочний спосіб: демонстрації предметів, малюнків, світлин, слайдів, жестів, рухів і т. ін.; переклад; тлумачення значення лексичної одиниці українською мовою; словотвірний аналіз; контекстуальний спосіб).

2. Укладіть орієнтовний список українських слів (мінімальний словник) для засвоєння учнями 5 класу з урахуванням сфери спілкування (навчальна, соціально-побутова, професійна).

3. Сформуйте фразеологічний мінімум на базі шкільних навчальних словників і підручників з української мови для закладів освіти з мовами навчання національних меншин.

4. Підберіть текст для переказу. Проаналізуйте тексти з погляду лексики (активний, пасивний словник, потенційний словник, виражальні можливості слова).

5. Проілюструйте різні способи введення активної і пасивної лексики.

II. Виконайте вправи, відібрані із чинних шкільних підручників для класів із навчанням угорською, румунською (іншою) мовами, дайте характеристику наведених вправ за рівнем засвоєння знань (репродуктивні, конструктивні, аналітичні, творчі); за дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості (підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні); за формою проведення (усні, письмові); за змістом (фонетичні, лексичні, граматичні, орфографічні, пунктуаційні, стилістичні); за місцем виконання (класні, домашні).

Вправа 70. Знайдіть у тексті фразеологічні словосполучення, поясніть їх значення, послуговуючись матеріалом із довідки.

Недільного ранку Оленка сіла за комп'ютер. Вона була рання пташка, до того ж світла голова. Освоїти комп'ютер їй було як горіхи лущити. Тут на будь-який випадок була підказка. Дівчинка блукала інтернетом, де можна було дізнатися про все на світі. Тож почувалася Оленка на сьомому небі.

Довідка. *Рання птиця (пташка)* – людина, яка рано прибуває куди-небудь або рано розпочинає працювати. *Як горіхи лущити* – робити щось дуже просто, легко, швидко. *Почуватися на сьомому небі* – бути задоволеним, щасливим [Українська мова: підруч. для 6 кл. з навч. угорською мовою закл. заг. серед. осв. / Г. Шумицька, Т. Гнаткович, О. Ківеждій, А. Лукач, Є. Борисова. Львів: Світ, 2019. С. 35].

Вправа 183. Випишіть по порядку словосполучення за тим, у якому відмінку вжито в них перший іменник: 1) у називному; 2) у родовому; 3) у давальному; 4) у знахідному; 5) в орудному; 6) у місцевому; 7) у кличному.

На схилі віку; як сніг на голову; зарадити лихові; топтати ряст; ні, Степане, на твоє не стане; клубком стоїть у горлі; співати осанну; з дорогою душею; на повних вітрилах; перша ластівка; і ти, Химо, з ними; не змикаючи очей [Українська мова: підруч. для 6 кл. з навч. угорською мовою закл. заг. серед. осв. / Г. Шумицька, Т. Гнаткович, О. Ківеждій, А. Лукач, Є. Борисова. Львів: Світ, 2019. С. 94].

III. Розгляньте вправу. З'ясуйте методичну доцільність вправи (завдання) і спосіб її виконання. Вправа розміщена в розділі «Лексикологія. Фразеологія». § 36. Лексичне значення слова.

Вправа 244. Прочитайте текст уголос. Обговоріть, що ви дізналися про місто Берегове.

У нашому маленькому місті Берегове є театр. Він показував свої вистави в Україні, Угорщині, Польщі та Франції. Актори театру часто бувають на артфестивалях Європи. У Береговому двічі проводили фестиваль «Сталкер». На нього приїздили актори з Угорщини та інших країн Європи. Режисер Аттіла

Віднянський тепер працює у Національному театрі Угорщини в Будапешті [Українська мова: Підручник для 5 кл. з навч. угор. мовою закл. заг. середн. осв. (з аудіосупроводом) / С. Беца, Ю. Павлович, А. Певсе. Чернівці: Букрек, 2022. С 121. Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/1730-ukrainska-mova-beca-5-klas.html>].

Виконайте тестові завдання

1. Активний лексичний мінімум – це

Варіанти відповідей:

- а) слова, які використовує учень (учениця) у продуктивному усному і писемному мовленні;
- б) слова, які учень (учениця) уміє самостійно використовувати;
- в) лексичні одиниці, які учень (учениця) знає, чує, зустрічає в тексті, але не вживає;
- г) те саме, що загальноживана лексика.

2. Пасивний лексичний мінімум – це

Варіанти відповідей:

- а) слова, значення яких учень (учениця) не розуміє;
- б) лексичні одиниці, які учень (учениця) знає, чує, зустрічає в тексті, але не вживає;
- в) рідковживані слова;
- г) застарілі слова.

3. Стадії роботи над словом:

Варіанти відповідей:

- а) уведення, пред'явлення слова;
- б) пошук слова у словнику;
- в) закріплення;
- г) активізація.

4. Види наочності як прийому семантизації нової лексики:

Варіанти відповідей:

- а) предметна; б) нескладні відеоматеріали; в) зображальна; г) моторна.

5. Активний словник – це

Варіанти відповідей:

- а) вся сукупність лексики, якою володіє учень (учениця);
- б) лексика, яку учень (учениця) розуміє при читанні й аудіюванні, але не використовує в мовленні;
- в) лексичні одиниці, які найчастіше використовують для вираження думок в усному мовленні і на письмі, володіючи ними продуктивно.

6. Лінгвістична компетенція інтегрує в собі:

Варіанти відповідей:

- а) лексичну;
- б) граматичну;
- в) семантичну;
- г) фонологічну;
- г) соціолінгвістичну.

7. Лінгвістичними принципами відбору лексики для навчання є:

Варіанти відповідей:

- а) широка сполучуваність слова: для активного словника відбираються слова, які можуть сполучатися з широким колом інших одиниць і мати широке значення;
- б) принцип словотвірної цінності, тобто здатність слова утворювати ряд твірних;
- в) здатність слова створювати передумови для мовного здогаду і самостійної семантизації;
- г) принцип стилістичної нейтральності, що означає вибір слова, не пов'язаного з вузькою сферою вживання;
- г) принцип частотності.

8. Які чинники відіграють важливу роль у виділенні й застосуванні способів семантизації лексики?

Варіанти відповідей:

- а) методичні;
- б) психологічні;
- б) педагогічні;
- в) етикетні;
- г) лінгвістичні.

9. Які чинники визначають вибір способу семантизації лексики?

Варіанти відповідей:

- а) лінгвістичні особливості лексичної одиниці (форма, значення, сполучуваність, збіг або відмінність у рідній мові учня і мові, яка вивчається, належність до активного чи пасивного мінімуму);
- б) вікові особливості учнів;
- в) мовна компетентність учнів;
- г) психолого-педагогічні чинники;
- г) культурологічна спрямованість виучуваного матеріалу.

10. Методиками відбору фразеологічного (пареміологічного) мінімумів із лінгводидактичною метою є:

Варіанти відповідей:

- а) соціолінгвістичний експеримент;

- б) методика безпосереднього спостереження;
- в) метод анкетування (можливість з'ясувати, чи одиниці належать до активного чи пасивного запасу інформантів);
- г) корпусні методики (використання значної кількості «справжніх» текстів, які формуються в корпус за чітко розробленими принципами).

11. Лінгвістичними основами поняття *фразеологізм* у шкільному курсі української мови є:

Варіанти відповідей:

- а) вузьке розуміння фразеології;
- б) широке розуміння фразеології;
- в) фразеологізми – це будь-які стійкі звороти;
- г) фразеологізми – це стійкі звороти, які мають стилістичне забарвлення.

12. Для пояснення семантики незрозумілих слів найчастіше вдаються до таких способів:

Варіанти відповідей:

- а) демонстрація предмета чи малюнка, макетів, муляжів, діапозитивів, фоторепродукцій, слайдів;
- б) використання контексту;
- в) найпростіший словотвірний аналіз;
- г) тлумачення слів;
- г) демонстрація кінофільму;
- д) пантоміма.

13. До безперекладних (неперекладних) способів семантизації лексики належать:

Варіанти відповідей:

- а) використання переліку;
- б) використання описів;
- в) аналіз значення слова;
- г) використання антонімів;
- г) використання синонімів;
- д) використання наочності.

14. Головною вимогою до навчальної семантизації є:

Варіанти відповідей:

- а) повторення нового лексичного матеріалу;
- б) адекватність, тобто відповідність потребам того виду мовленнєвої діяльності, для здійснення якого необхідна ця мовна одиниця;
- в) предметна наочність.

15. Основні прийоми семантизації нової лексики в курсі української

мови як нерідної:

Варіанти відповідей:

- а) пояснення значень слів через наочність;
- б) використання опису;
- в) використання синонімів та антонімів;
- г) руханки;

16. Використання антонімів як способу семантизації лексики у навчанні мови як нерідної доцільне на:

Варіанти відповідей:

- а) всіх етапах навчання;
- б) початковому етапі навчання, коли засвоєно уже певну кількість лексичних одиниць;
- в) етапі формування усновимовних навичок;

17. На початковому етапі навчання переважають такі способи семантизації лексики:

- а) наочність;
- б) тлумачення значення слова;
- в) однослівний переклад;
- г) дефініція;
- г) персоналізація.

18. Джерелами поповнення словника учнів є:

Варіанти відповідей:

- а) мовленнєве оточення в сім'ї, серед друзів; книги, засоби масової інформації; навчальна діяльність у школі; словники, довідники, добір синонімів;
- б) мовленнєве оточення в сім'ї, серед друзів; книги, засоби масової інформації; навчальна діяльність у школі; словники, довідники, вибір із тексту синонімів;
- в) мовленнєве оточення в сім'ї, серед друзів; книги, засоби масової інформації; навчальна діяльність у школі; словники, довідники.

19. У котрому рядку правильно вказано прийоми тлумачення незрозумілих слів?

Варіанти відповідей:

- а) розчленування загального поняття на часткові, підведення часткових понять під загальні, розгорнутий опис, добір слів-синонімів, добір антонімів, пояснення шляхом перекладу, з'ясування значення слів за допомогою словника;
- б) розчленування загального поняття на часткові, підведення часткових понять під загальні, розгорнутий опис, показ предметів чи їх малюнків, добір

слів-синонімів, добір антонімів, пояснення шляхом перекладу, з'ясування значення слів за допомогою словника;

в) розчленування загального поняття на часткові, підведення часткових понять під загальні, розгорнутий опис, добір слів-синонімів, найпростіший словотворчий аналіз, добір антонімів, пояснення шляхом перекладу, з'ясування значення слів за допомогою словника.

Завдання

1. Прочитайте фрагмент із праці відомого дослідника культури мови, автора підручників з української мови для шкіл із румунською мовою навчання Надії Бабич і зробіть висновки, якою мірою враховані в структурі сучасних чинних підручників засади культури мовлення учнів.

Проте навіть оволодівши орфоепічними, лексичними, граматичними, стилістичними та іншими нормами сучасної української літературної мови, людина не може бути цілком гарантована від окремих помилок, бо на її мовленнєву практику може вплинути фактор, що зумовить ту чи іншу помилку.

Основні причини недостатнього рівня культури мовлення такі:

1. Більшість сучасних учнів мало читає, у тому числі художніх текстів, зокрема рідною мовою; окремі мовці не володіють навичками швидкого і осмисленого читання, у них слабо розвинуті почуття естетичного задоволення від спілкування з книгою.

2. Вік технократії виробив у багатьох людей байдужість до гуманітарних дисциплін, зокрема до мови як предмета шкільної програми (література володіє більшим арсеналом засобів естетичного і виховного впливу), у зв'язку з чим подекуди втрапились елементи творчості, усвідомлення практичної необхідності знання мови, потреби системності у засвоєнні нормативної граматики, а це продукує поверховість, фрагментарність знань тощо.

3. Практика білінгвізму спричинює у деяких мовців численні явища інтерференції, звільнитися від яких можна лише за умови глибокого знання обох мов. Дотримання цієї умови необхідне і при перекладах (для практичного застосування у конкретній сфері діяльності) спеціальної наукової чи технічної літератури українською мовою.

4. Відсутність в окремих людей навичок користування довідковою літературою (словниками, довідниками та ін.), а часом і недостатність таких видань зумовлюють консерватизм знань, поступову тенденцію до їх зменшення і, зрештою, відставання від розвитку загальнонародної мови, адже норми літературної мови змінюються, удосконалюються, вимагаючи від її носіїв уваги до процесів цього вдосконалення.

5. Одним із найефективніших засобів формування загальнонародної мовленнєвої культури є добрий зразок. Це не тільки твір класика, сучасного майстра художнього слова, а й передусім мова батьків – у сім'ї, вихователя – у дитячому садку, вчителя – у школі, Та чи завжди їх мовлення зразкове? І чи завжди такі еталони культури мовлення, як преса, радіо і телебачення,

відповідають сучасним вимогам?! А чи завжди пам'ятає театр і кіномистецтво про свою функцію у вихованні етики, у тому числі мовленнєвої, глядача-мовця?!

6. Недопустимість «модних віянь» у мовленнєвій практиці суспільства ще не означає цілковитої відсутності таких віянь, отже, і можливості потрапити під їх вплив окремих мовців, що суперечитиме загальнонародності й чистоті їхнього мовлення [Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. С. 9–10]. Режим доступу:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Babych_Nadiia/Osnovy_kultury_movlennia.pdf?

Завдання для індивідуальної самотійної роботи

Розробіть список критеріїв для аналізу й оцінювання в обраному вами підручнику / навчально-методичному комплексі лексичного мінімуму і вправ для формування лексичної компетентності.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Контрольні питання

1. Місце граматики в системі навчання української мови як нерідної. Теоретична і практична граматика.
2. Поняття навчального граматичного матеріалу. Реалізація принципу свідомості при навчанні граматики.
3. Основні принципи організації і представлення граматичного матеріалу.
4. Зв'язок навчання граматики і лексики. Взаємозв'язок навчання граматики з відібраними навчальними темами і ситуаціями.
5. Послідовність введення граматичного матеріалу.
6. Лінгвістичні і методичні труднощі у засвоєнні відомостей про частини мови.
7. Порядок введення відомостей про синтаксичні одиниці і способи синтаксичного зв'язку.
8. Особливості вивчення граматичних явищ української мови з урахуванням граматики рідної мови учнів. Подолання граматичної інтерференції.
9. Прийоми роботи з навчальним граматичним матеріалом. Вправи з граматичною спрямованістю.
10. Особливості формування граматичної компетентності.

Література

Антонів О. Граматичний матеріал у дистанційному курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський університет ім. Івана Франка, 2010. Вип. 5. С. 128–136.

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. С. 234–257.

Процик І. Методичні розробки Михайла Шкільника для вивчення граматичних категорій іменника та їх використання в дидактиці української мови як чужої. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. праць. Львів: Львівський університет ім. Івана Франка, 2009. Вип. 4. С. 184–190.

Тараненко О. О. Словозміна української мови. Taranenko Oleksandr. Ige-és névszóragorás az ukrán nyelvben. Nyiregyháza, 2003. 199 с.

Запитання для самоконтролю

1. Яка граматика називається педагогічною (навчальною)?
2. Чим відрізняється педагогічна граматика від теоретичної?

3. Який зміст поняття *граматична компетентність*?
4. Які основні компоненти становлять граматичну компетентність?
5. Які типи навчальної інформації допомагають учням здобувати граматичні знання?
6. Які основні принципи організації і представлення граматичного матеріалу?
7. Які є прийоми роботи з навчальним граматичним матеріалом?
8. Що таке зразок мовлення?
9. Що відображає ілюстративна таблиця?
10. Які ознаки властиві для граматичних навичок?
11. Які є різновиди граматичних навичок?
12. Який зміст поняття *граматична усвідомленість*?
13. Чим зумовлені труднощі формування граматичної компетентності?
14. Які граматичні знання і навички здобуваються на першому, орієнтовно-підготовчому, етапі навчання?
15. Якого рівня досягають граматичні навички на другому (стереотипно-ситуативному) і третьому (варіативно-ситуативному) етапах формування граматичної компетентності?
16. Які види вправ використовуються для формування граматичної компетентності?
17. Які засоби навчання сприяють формуванню граматичної компетентності?

Завдання

1. Проаналізуйте наведений зразок завдання.
Учитель пропонує два паралельні речення:
Це книга. – Учень читає книг...
Це ручка. – Олю, дай ручк...
Це іграшка. – Бабуся подарувала іграшк...
Це цукерка. – Іштване, візьми цукерк...
2. Які прийоми роботи над засвоєнням граматичних форм української мови застосовує вчитель?
2. Знайдіть у підручнику з української мови для класів із навчанням мовами національних спільнот дві-три некомунікативні вправи на підстановку у зразку мовлення (типовій мовленнєвій одиниці), на трансформацію зразка мовлення тощо. Переробіть відібрані приклади некомунікативних вправ в умовно-комунікативні, передбачивши ситуацію мовлення.
3. Доповніть таблицю потрібними словами. Поміркуйте, на якому етапі вивчення граматики доцільно запропонувати учням виконати це завдання.

Скільки?	Котрий?	Що?
----------	---------	-----

		двійка
п'ять		
	сьомий	
		десяток
		сотня
тридцять вісім		
сімдесят		
	двотисячний	
мільйон		
	перший	
	четвертий	

3. Виконайте завдання в підручнику. Прокоментуйте алгоритм виконання завдань.

271. 1. Прочитай. Визнач, які слова зайві в кожному рядку. Поясни чому.

Українська мова; рідне село; мама, допомагати.

Читати оповідання; приходити, будувати; веселий клоун.

Музика, спів; їхати до тітки; п'ять дерев.

272. 1. Із наведених слів склади й запиши словосполучення. Познач головне та залежне слова.

Зустрітися, подруга, з; пригощати, груша; з, піти, товариш; ніж, різати; на, туристи, площа.

272. 2. Познач закінчення іменників, поясни їх правопис.

[Петрук О. Українська мова: підруч. для 5 кл. з навч. румунською мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом). Львів: Світ, 2022. С. 145].

4. Розгляньте таблицю в § 42 «Відмінювання іменників IV відміни» в підручнику: Беца С. Д., Павлишина М. Г., Павлович Ю. П., Певсе А. А. Українська мова: підручник для 6 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом). Чернівці: МПП «Букрек», 2023. 240 с. URL: https://fliphtml5.com/ypjca/fudk/pick_ukrainska_mova_hu_6_betsa/142/.

Прокоментуйте виділені частини слів у таблиці з погляду наукової коректності.

Виконайте тестові завдання

1. Активний граматичний мінімум – це:

Варіанти відповідей:

- а) лексичні одиниці, якими особливо часто послуговуються для вираження думок в усному мовленні і на письмі;
- б) набір граматичних засобів, обов'язкових для засвоєння і таких, що забезпечують певний рівень володіння продуктивними видами діяльності;
- в) сукупність правил побудови синтаксичних одиниць.

2. Активна граматики – це:

Варіанти відповідей:

- а) теоретична граматики;
- б) те саме, що й продуктивна або комунікативна граматики;
- в) контрастивна граматики;
- г) практична граматики.

3. До пасивного граматичного мінімуму входять граматичні структури:

- а) якими учень має оволодіти для вираження своїх думок;
- б) якими учні можуть не користуватися для вираження своїх думок, але які потрібні для сприймання й розуміння іншомовного мовлення в усній і письмовій формі;
- в) лексичні одиниці, якими особливо часто послуговуються для вираження думок в усному мовленні і на письмі;

4. Основними компонентами граматичної компетенції є:

Варіанти відповідей:

- а) система знань про граматичну структуру мови;
- б) граматичні навички, граматичні знання, граматична усвідомленість;
- в) відомості про синтаксичну структуру мови;
- г) орфографічна й пунктуаційна грамотність.

5. Основні способи ознайомлення з новим граматичним матеріалом:

Варіанти відповідей:

- а) пояснення викладача або пояснювальний текст підручника;
- б) різні засоби наочності;
- в) контекст, спеціально підібрані приклади (спостереження над ними й аналіз),
- г) система мовленнєвих зразків;
- г) дидактична гра.

6. При відборі граматичного матеріалу враховується:

Варіанти відповідей:

- а) етап навчання;
- б) ступінь володіння мовою;
- в) вікові особливості учнів;
- г) особливості пам'яті.

7. Основними формами представлення граматичного матеріалу в навчальному процесі є:

Варіанти відповідей:

- а) теоретичний коментар;
- б) правила;
- в) схеми;
- г) таблиці;
- г) контекст;
- д) мовленнєві моделі;
- е) фраземи.

8. Труднощі у засвоєнні граматичних особливостей мови, яка вивчається, зумовлені:

- а) інтерференцією рідної мови;
- б) наявністю/відсутністю певних граматичних явищ у рідній мові;
- в) складністю граматичного явища, що зумовлено різноманітністю морфологічних форм, наявністю багатозначних і багатофункціональних явищ (внутрішньомовна інтерференція);
- г) співвідношенням значень і випадків уживання граматичних явищ (значення і випадки вживання збігаються в обох мовах / обсяг значень і випадки вживання не збігаються);
- г) способом утворення форми граматичних явищ;
- д) оволодінням граматичним явищем у морфології.

9. Доцільність використання граматичної термінології при ознайомленні з граматичним матеріалом:

Варіанти відповідей:

- а) граматична термінологія учням не потрібна;
- б) у навчальній мові виникає необхідність визначити, назвати граматичне явище;
- в) шлях від пояснення рідною мовою учнів або використання мови-посередника до введення термінів українською мовою.

10. Етапами формування граматичної компетентності є:

- а) орієнтовно-підготовчий;
- б) стереотипно-ситуативний;
- в) варіативно-ситуативний;
- г) контекстуально-ситуативний.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОРФОГРАФІЇ І ПУНКТУАЦІЇ

1. Принципи навчання орфографії. Формування і вдосконалення орфографічної компетентності в процесі вивчення фонетики і граматики української мови.
2. Види і форми роботи із вдосконалення орфографічних навичок.
3. Українська пунктуаційна система в зіставленні з пунктуаційною системою рідної мови учнів.
4. Формування пунктуаційної компетентності.

Рекомендовані джерела

Бондаренко Н. В. Формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках української мови: посібник. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. 112 с.

Гуйванюк Н. В., Максим'юк О. В., Кита Ф. Д., Вандишева К. В. Основи пунктуації сучасної української мови. Навч. посібн. Чернівці: Рута, 2002. 117 с.

Терещенко В. М., Панченков А. О. Навчально-методичний посібник: Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.

Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. 391 с.

Завдання

1. Прокоментуйте подані формулювання у підручниках української мови з погляду наукової коректності:

Апостроф ставимо перед **я, ю, є, ї** після губних **м, в, п, б, ф** (**мавпа Буф**), якщо губний стоїть на початку кореня, після голосного або після **р**: *б'ється, в'юн, зв'язок* (корінь *-в'яз*), *розм'яклий* (корінь *-м'як-*), *здоров'я, рум'яний, пів'яблука* (губний після голосного), *черв'як, торф'яний* (губний після **р**) [Українська мова: підруч. для 6 кл. з навч. угорською мовою закл. серед. осв. / Г. Шумицька, Т. Гнаткович, О. Ківеждій, А. Лукач, Є. Борисова. Львів: Світ, 2019. С.15].

2. Проаналізуйте наведену таблицю з підручника. В яких формулюваннях не враховано змін і виправлень у чинному «Українському правописі»? Вкажіть недотримання принципу наукової коректності.

Опрацюйте таблицю

М'ЯКИЙ ЗНАК	АПОСТРОФ
-------------	----------

ПИШЕТЬСЯ

<ul style="list-style-type: none"> ➤ після м'яких приголосних <i>д, т, з, с, ц, л, н</i> перед <i>я, ю, є, ї, йо</i>: <i>каньйон, ательє, модельєр</i> ➤ у середині слова після <i>л</i> відповідно до вимови: <i>фільм, альпініст, АЛЕ залл</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ після <i>б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р</i> перед <i>я, ю, є, ї</i>: <i>п'єдестал, прем'єр, кар'єра, Х'юстон, Г'ята, Монтеск'є</i> ➤ після префіксів, що закінчуються на приголосний: <i>ад'ютант, ін'єкція</i> ➤ після початкового <i>д, о</i> в прізвищах: <i>Жанна Д'Арк, Генрі О'Ніл</i>
--	--

НЕ ПИШЕТЬСЯ

Коли *ю, я* позначають пом'якшення попереднього приголосного: *бюджет, пюре, нюанс*.

[Українська мова: підруч. для 6 кл. з навч. молд. мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом) / С. Свінтковська, Н. Михайловська, Л. Верготі, М. Левинська. Львів: Світ, 2023. С. 47].

3. Виконайте вправу. Дайте характеристику вправи з позиції учня і вчителя.

201. Прочитай вірш Алли Свашенко. Спиши його, заповнюючи пропуски. Доведи правильність виконання вправи.

Сняться óлен_ві трави,
 кухар_ві – смачні страви,
 сниться півн_ві зернина,
 лос_ві – пахуче сіно,
 лебед_ві – плéсо чисте, ясне сонце променисте.
 Сняться вчител_ві діти.
 Дітям сниться зóрі й квіти.

[Петрук О. Українська мова: підруч. для 5 кл. з навч. румунською мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом). Львів: Світ, 2022. С. 115].

Виконайте тестові завдання

1. Різновидами орфографічного диктанту є:

Варіанти відповідей:

- а) самодиктант;
- б) копіювання тексту (списування) з метою засвоєння правил орфографії;
- в) слуховий диктант;
- г) зоровий диктант;
- ґ) зорово-слуховий.

2. Спеціальні вправи для формування орфографічної грамотності:

Варіанти відповідей:

- а) орфографічний диктант;
- б) списування, ускладнене додатковими завданнями (заповненням пропусків, підкресленням букв);
- в) слуховий диктант;
- г) групування слів (омографів, тематично пов'язаних слів, схожих за складом слів);
- г) копіювання тексту (списування) з метою засвоєння правил орфографії.

3. Для формування вмінь писати слова з вивченими різновидами орфограм застосовуються:

Варіанти відповідей:

- а) спеціальні орфографічні вправи;
- б) вільні диктанти;
- в) неспеціальні орфографічні вправи;
- г) творчі диктанти;
- г) диктанти-переклади.

4. Різновидами мовних (тренувальних, підготовчих) вправ, мета яких – оволодіння мовним матеріалом і підготовка до письмового вираження думок, є вправи з моделями:

Варіанти відповідей:

- а) переказ;
- б) трансформація;
- в) конструювання;
- г) відбір;
- г) підстановка;
- д) скорочення;
- е) розширення;
- є) комбінування;
- ж) переклад;
- з) імітація.

5. До мовленнєвих вправ, які базуються на типології письмових повідомлень, належать:

Варіанти відповідей:

- а) написання плану тексту у формі питань, називних або простих стверджувальних речень;
- б) називання частин тексту, написання тез;
- в) написання реферату;
- г) письмовий переказ прослуханого або прочитаного тексту;
- г) написання конспекту;

д) письмове відтворення з пам'яті прослуханих або прочитаних мікротекстів або письмова реконструкція тексту за ключовими словами;

е) анотування;

є) написання твору;

ж) опис;

з) резюме;

и) рецензія (відгук) на книгу, спектакль, фільм;

і) швидке, або автоматичне, письмо;

ї) приватний побутовий лист;

ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

Контрольні питання

1. Професійні вимоги до вчителя української мови.
2. Педагогічна техніка вчителя.
3. Мовнокомунікативна поведінка вчителя української мови.
4. Майстерність педагогічного спілкування. Стили педагогічного спілкування.
5. Сучасні пріоритети фахової підготовки вчителя української мови до освітньої діяльності в міжкультурному освітньому середовищі.
6. Міжкультурна компетентність. Принципи формування міжкультурної компетентності.

Література

Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с.

Семенов О. Етнолінгводидактична культура педагога: Навч. посібник. Київ, Глухів: РВВ ГДПУ, 2006. 254 с.

Семенов О. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія. Київ, 2007. 303 с.

Виконайте тестові завдання

1. Які функції виконує дидактичне мовлення вчителя?

Варіанти відповідей:

- а) комунікативну;
- б) дидактичну;
- в) експресивну;
- г) інформативну;
- г) психологічну;
- д) пізнавальну;
- е) емоційну;
- є) організаційну.

2. Адаптованість мовлення вчителя виражається у наявності таких характеристик:

Варіанти відповідей:

- а) занижена швидкість;
- б) часті повтори;
- в) тривалі паузи;
- г) перебільшена вимова нових або важких звуків, словоформ, слів;
- г) відсутність складних синтаксичних конструкцій;
- д) ретельний відбір лексики.

3. Імідж педагога – це:

Варіанти відповідей:

- а) авторитет особистості педагога у навчальному закладі;
- б) престиж професії педагога у суспільстві;
- в) особистість педагога, яка у зовнішньому вияві і внутрішньому змісті вирізняє його у педагогічному колективі;
- г) сукупність зовнішніх і внутрішніх особистісних, професійних якостей педагога, яка забезпечує ефективність його педагогічної діяльності.

4. Які функції повинен уміти реалізовувати вчитель української мови як нерідної?

Варіанти відповідей:

- а) комунікативно-навчальну функцію;
- б) виховну функцію;
- в) розвивальну функцію;
- г) освітню функцію;
- г) гностичну функцію;
- д) конструктивно-планувальну функцію;
- е) організаторську функцію;
- є) педагогічну функцію.

5. Які аспекти передбачає етнолінгводидактична культура як одна із складових педагогічної культури вчителя?

- а) компетентність у питаннях загальнофілологічного, загальнокультурного спрямування;
- б) прагнення до постійного мовного самовдосконалення;
- в) набуття знань про історію рідної мови в тісному поєднанні з історією культури, психології етносу;
- г) глибоке розуміння мови фольклору, художньої літератури певного народу;
- г) вміння використовувати в навчально-виховній діяльності етнографічний матеріал;
- д) вміння характеризувати феномен української культури, історію її розвитку, місце в системі світової культури;
- е) здатність до діалогу культур.

Завдання. Виконайте вправу. Дайте характеристику вправи.

§ 40. Навчаємося культурі усного мовлення

179. 1. Прочитай заголовок до тексту. Поміркуй, про що в ньому може розповідатися.

179. 2. Перевір правильність своїх міркувань: послухай текст.

СЛОВА, ЩО ВІДЧИНЯЮТЬ ДВЕРІ

У людини з високою мовною культурою завжди знайдеться, з чого вибрати ввічливу форму звертання. Цих непрямих звертань-прохань в українській мові достатня кількість: «Вибачте, будь ласка, допоможіть мені...»; «Даруйте, можна Вас на хвилинку...»; «Пробачте, що турбую...» Ці звороти допомагають встановити контакт з незнайомими людьми. А ось

«камінь спотикання» – звертання в телефонних розмовах. Чого тільки тут не почуєш! Починаючи від лаконічно-наказових «Олександра Івановича!» чи вимогливих «Віру покличте!» і закінчуючи зливою запитань: «Це хто? А Людмила Миколаївна є? А де вона? Вийшла? А куди? А пошукайте її в коридорі...». У таких звертаннях можна почути все, що завгодно, крім найнеобхіднішого: у них немає усталених форм увічливості. А це ж так просто: «Прошу!», «Будь ласка!», «Будьте люб'язні!», «Пробачте, що турбую!», «Дякую за увагу!». Начебто й невеликий набір, і запам'ятати неважко, але саме цими словами відчиняються всі двері, з'єднуються найвіддаленіші телефонні абоненти, розв'язується безліч невідкладних справ (За Аллою Коваль).

179. 3. Розкажи, що для тебе було важливим у тексті. Як ти розумієш його заголовок? Що відображає заголовок – тему чи основну думку тексту?

179. 4. Які з наведених фраз чи слів тобі були невідомі раніше? Якими ти активно користуєшся в мовленні?

179. 5. Випиши з тексту слова чи фрази, які авторка рекомендує вживати в мовленні. Яке їх призначення? Знайди та зачитай, як про це сказано в тексті.

179. 6. Софія і Дмитро теж виконували завдання. Софія виписала п'ять фраз, а Дмитро – вісім. Хто з дітей впорався із завданням? Чому так думаєш? [Петрук О. Українська мова: підруч. для 5 кл. з навч. румунською мовою закл. заг. серед. осв. (з аудіосупроводом). Львів: Світ, 2022. С. 105–106].

Завдання для індивідуальної самотійної роботи

Ознайомтеся з наведеними матеріалами. Виконайте ці завдання.

Тест «Мовні бар'єри при спілкуванні» (за В. Макліні)

Для того щоб оцінити, наскільки актуальні для вас мовні бар'єри спілкування, наскільки ви вмієте «подати інформацію», дайте відповідь на запитання, складені американським психологом В. Макліні. Відповідайте «так» чи «ні».

1. Коли ви щось розповідаєте, чи стежите ви уважно за тим, щоб слухачі правильно вас зрозуміли?

2. Чи підбираєте ви слова, відповідні рівню підготовки слухачів?

3. Чи обмірковуєте ви вказівки, перш ніж їх висловити?

4. Чи віддаєте ви розпорядження у досить короткій формі?

5. Якщо підлеглий не задає питань після того, як ви висловили нову думку, чи вважаєте ви, що він її зрозумів?

6. Чи чітко ви висловлюєтеся?

7. Чи пов'язуєте ви свої думки, перш ніж їх висловити, щоб не говорити незв'язно?

8. Чи заохочуєте ви запитання?

9. Чи припускаєте ви, що знаєте думки оточуючих, або задаєте

запитання, щоб з'ясувати їх?

10. Чи розрізняєте ви факти і думки?

11. Чи підсилюєте ви конфронтацію, суперечачи аргументам співрозмовника?

12. Чи намагаєтесь ви досягти мети, щоб ваші партнери в усьому з вами погоджувалися?

13. Чи використовуєте ви професійний жаргон, незрозумілий слухачеві?

14. Чи стежите ви за тим, яке враження справляють ваші слова на слухача, чи уважний він? 15. Чи робите ви навмисні паузи у своїй промові для того, щоб зібратися з думками, звернути увагу на слухачів?

Методика діагностики мотивації до уникнення невдач (за Т. Елерс)

Інструкція: Вам запропоновано перелік із 30 рядків по три слова в кожному. В кожному рядку потрібно вибрати тільки одне з трьох слів, яке найбільш точно характеризує Вашу особистість.

1. сміливий пильний заповзятливий
2. лагідний боязкий впертий
3. обережний рішучий песимістичний
4. непостійний безцеремонний уважний
5. нерозумний боязкий що не думає
6. спритний живий завзятий
7. холоднокровний що коливається завзятий
8. стрімкий легковажний боязливий
9. незадумливий манірний непередбачливий
10. оптимістичний добросовісний чуйний
11. меланхолійний що сумнівається нестійкий
12. боягузливий недбалий схвильований
13. необачний тихий боязливий
14. уважний безрозсудний сміливий
15. поміркований швидкий мужній
16. заповзятливий обережний завбачливий
17. схвильований розсіяний боязкий
18. легкодушний необережний безцеремонний
19. лякливий нерішучий нервовий
20. виконавчий відданий нервовий
21. завбачливий живий відчайдушний
22. приборканий байдужий недбалий
23. обережний безтурботний терплячий
24. розумний дбайливий хоробрий

25. передбачливий безстрашний добросовісний
26. поспішний лякливий безтурботний
27. розсіяний необачний песимістичний
28. обачний розсудлива заповзятливий
29. тихий неорганізований боязливий
30. оптимістичний пильний безтурботний

Ключ Ви отримуєте по 1 балу за наступні вибори, наведені в ключі (перша цифра перед косою рисою означає номер рядка, друга цифра після риси – номер стовпця, в якому потрібне слово. Наприклад, 1/2 означає, що слово, яке здобуло 1 бал у першому рядку, у другому стовпці – «пильний»). Інші вибори балів не отримують. 1/2; 2/1; 2/2; 3/1; 3/3; 4/3; 5/2; 6/3; 7/2; 7/3; 8/3; 9/1; 9/2; 10/2; 11/1; 11/2; 12/1; 12/3; 13/2; 13/3; 14/1; 15/1; 16/2; 16/3; 17/3; 18/1; 19/2; 20/1; 20/2; 21/1; 22/1; 23/3; 24/1; 24/2; 25/1; 26/2; 27/3; 28/1; 28/2; 29/3; 30/2. Під час опрацювання результатів виокремлюють такі рівні: – від 2 до 10 балів – низький рівень мотивації до уникнення невдач; – від 11 до 16 балів – середній рівень мотивації до уникнення невдач; – від 17 до 20 балів – високий рівень мотивації до уникнення невдач; – понад 20 балів – дуже високий рівень мотивації до уникнення невдач [Островський О. О. Формування готовності майбутніх учителів української мови і літератури до професійної діяльності в міжкультурному освітньому середовищі. Дис. ... докт. Філософії. Мукачево, 2022. Режим доступу: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9085/1/Formation_%20of_%20readiness%20_of%20_future_t].

ТЕМИ ПОВІДОМЛЕНЬ І РЕФЕРАТІВ

1. Українська мова як предмет викладання. Мета і зміст навчання української мови у закладах загальної середньої освіти.
2. Вимоги до обов'язкових результатів навчання з української мови та компетентностей здобувачів освіти в сучасній українській школі.
3. Мовні і мовленнєві аспекти у викладанні мови як нерідної. Аспектність і комплексність у викладанні.
4. Характеристика сучасних методів викладання української мови як нерідної.
5. Практична фонетика і її роль у процесі навчання усного і писемного мовлення.
6. Зміст фонетичної роботи: навчання вимови, наголосу, інтонації української мови.
7. Принципи відбору і подання фонетичного матеріалу.
8. Принцип урахування рідної мови у формуванні слухо-вимовних навичок.
9. Зіставна характеристика фонетичних мовних одиниць української мови і рідної мови учнів.
10. Проблема відбору лексики. Кількісні і якісні критерії відбору. Лексичні мінімуми.
11. Активний, пасивний, потенційний словник.
12. Методика роботи над лексикою на початковому етапі навчання.
13. Методика роботи над лексикою на просунутому етапі навчання.
14. Робота над словом. Способи семантизації слів.
15. Зіставна характеристика лексичних мовних одиниць української мови і рідної мови учнів.
16. Аналіз лексичних помилок учнів.
17. Роль граматики в практичному засвоєнні української мови як нерідної.
18. Практична грамика, її відмінність від теоретичної граматики.
19. Організація навчального матеріалу в практичній граматиці.
20. Поняття «навичка» і «вміння». Стадії формування граматичних навичок.
21. Система граматичних вправ.
22. Труднощі у засвоєнні явищ української граматики.
23. Зіставна характеристика граматичної будови української мови і рідної мови учнів.
24. Аудіювання як вид мовленнєвої діяльності. Типологія труднощів аудіювання іншомовного мовлення.
25. Лінгвістичні основи навчання аудіювання українською мовою.
26. Психофізіологічні механізми аудіювання.
27. Система вправ у навчанні аудіювання.
28. Місце тексту в навчанні аудіювання. Вимоги до аудитивних текстів.
29. Психологічні лінгвістичні особливості монологічного мовлення.
30. Методичні проблеми навчання говоріння мовою як нерідною на різних етапах.

31. Методика навчання продуктивного і репродуктивного монологічного мовлення.
32. Психологічні і лінгвістичні особливості діалогу. Труднощі діалогічного спілкування мовою як нерідною.
33. Типологія діалогів.
34. Навчання діалогічного мовлення. Система вправ.
35. Методика навчання іншомовного діалогічного мовлення на початковому етапі.
36. Розвиток і вдосконалення монологічного і діалогічного мовлення на середньому і просунутому етапах.
37. Читання як вид мовленнєвої діяльності. Труднощі читання тексту нерідною мовою.
38. Методика навчання техніки читання і читання як виду мовленнєвої діяльності.
39. Характеристика видів читання.
40. Методика навчання різних видів читання (мета, матеріал, види роботи, контроль).
40. Письмо як вид мовленнєвої діяльності. Психологічні і лінгвістичні особливості писемного мовлення.
39. Жанри писемного мовлення, їх місце в навчанні мови як нерідної.
40. Навчання репродуктивного писемного мовлення (конспект, реферат, есе).
41. Вправа як основна форма навчання іншомовної мовленнєвої діяльності. Класифікація вправ.
42. Поняття системи вправ. Системи вправ для формування іншомовних навичок.
43. Системи вправ для навчання видів мовлення.
44. Текст як найвища одиниця навчання. Використання тексту в роботі над мовними засобами.
45. Текст у навчанні рецептивних видів мовлення.
46. Текст у навчанні репродуктивно-продуктивного мовлення.
47. Засоби навчання української мови.
48. Використання зображувальної і схемно-графічної наочності у вивченні української мови.
49. Використання сучасних технічних засобів навчання.
50. Роль контролю в процесі навчання української мови. Функції і об'єкти контролю.
51. Організація контролю. Види, прийоми і форми контролю.
52. Проблеми контролю і оцінювання рівня володіння усним мовленням.
53. Проблеми контролю і оцінювання рівня володіння рецептивними видами мовлення (аудіювання і читання).
54. Тестовий контроль. Вимоги до тестів.
55. Організація тестування. Методика проведення тестового контролю.
56. Можливості використання комп'ютерних програм, курсів, підручників у вивченні української мови.

57. Урок як форма організації навчального процесу. Специфіка уроку нерідної мови.

58. Типологія уроків мови як нерідної. Цикл уроків.

59. Вимоги до особистісних і професійних якостей викладача української мови.

60. Навчання української мови з урахуванням вибору здобувачами освіти майбутньої професії

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Методика викладання української мови в класах із навчанням мовами національних меншин закладів загальної середньої освіти як складова методики викладання української мови.
2. Зв'язок методики викладання української мови як державної з іншими науками.
3. Проблемні аспекти викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах України з навчанням мовами національних меншин.
4. Значення вивчення української мови як державної в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних спільнот.
5. Поняття білінгвізму і диглосії. Різновиди білінгвізму. Навчальна двомовність.
6. Сучасне програмне забезпечення шкільного курсу української мови як державної.
7. Загальнодидактичні, педагогічні і психологічні основи навчання української мови як нерідної.
8. Лінгвістичні, соціолінгвістичні і лінгвокультурологічні основи навчання мови.
9. Мета навчання української мови в закладах загальної середньої освіти з викладанням мовами національних меншин (спільнот).
10. Загальнодидактичні і спеціальні методичні принципи навчання української мови як нерідної.
11. Специфіка змісту і методів навчання української мови як нерідної.
12. Сучасні принципи методики навчання української мови як нерідної.
13. Підходи до навчання української мови як нерідної.
14. Нетрадиційні підходи до викладання української мови в класах із навчанням мовами національних спільнот.
15. Стратегії вивчення української мови.
16. Методи навчання української мови як нерідної.
17. Структурні компоненти змісту навчання.
18. Формування комунікативної компетенції як кінцевий результат засвоєння змісту навчання.
19. Формування в учнів раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом.
20. Формування мовленнєвих навичок і мовленнєвих умінь.
21. Види мовленнєвої діяльності і мовленнєві стратегії.
22. Принципи відбору змісту навчання української мови.
23. Урок української мови в класах із навчанням мовами національних спільнот.
24. Типологія уроків української мови.
25. Нестандартні уроки української мови.
26. Планування уроку. Педагогічна взаємодія на уроці української мови.
27. Дидактичне мовлення викладача як засіб педагогічної взаємодії.
28. Засоби навчання української мови.

29. Типологія підручників з української мови для учнів закладів загальної освіти з навчанням мовами національних меншин.
30. Типологія вправ з української мови.
31. Форми навчання української мови як державної.
32. Методика формування української фонетичної компетентності.
33. Методика навчання аудіювання з української мови.
34. Принципи відбору й організації лексичного матеріалу для оволодіння українською мовою на різних рівнях.
35. Завдання навчання лексики на різних етапах. Стадії роботи над словом. Способи семантизації слів на різних етапах навчання і залежно від інших навчальних умов.
36. Типи лексичних вправ.
37. Лінгвістичні основи навчання української фраземіки.
38. Поняття навчального граматичного матеріалу. Основні принципи організації і представлення граматичного матеріалу.
39. Послідовність введення граматичного матеріалу.
40. Лінгвістичні і методичні труднощі у засвоєнні відомостей про частини мови.
41. Порядок введення відомостей про синтаксичні одиниці і способи синтаксичного зв'язку.
42. Прийоми роботи з навчальним граматичним матеріалом. Вправи з граматичною спрямованістю.
43. Особливості формування граматичної компетентності.
44. Формування і вдосконалення орфографічної компетентності у процесі вивчення всіх рівнів української мови.
45. Види і форми роботи із вдосконалення орфографічних навичок.
46. Українська пунктуаційна система в зіставленні з пунктуаційною системою рідної мови учнів. Формування пунктуаційної компетентності.
47. Професійні вимоги до вчителя української мови. Педагогічна техніка вчителя.
48. Мовнокомунікативна поведінка вчителя української мови. Майстерність педагогічного спілкування. Стили педагогічного спілкування.
49. Сучасні пріоритети фахової підготовки вчителя української мови до освітньої діяльності в міжкультурному освітньому середовищі.
50. Міжкультурна компетентність. Принципи формування міжкультурної компетентності.